Бутун дунё пролетарлари, бирлашингиз!

Тошкент ҳақиқати

РЎЗНОМА 1928 ЙИЛ 11 ДЕКАБРДАН ЧИҚА БОШЛАГАН

ЎЗБЕКИСТОН КОММУНИСТИК ПАРТИЯСИ ТОШКЕНТ ВИЛОЯТ ҚЎМИТАСИ,
ХАЛҚ ДЕПУТАТЛАРИ ТОШКЕНТ ВИЛОЯТ КЕНГАШИНИНГ БОШ НАШРИ

● № 28 (10.024). ● 1991 йил 8 февраль ● жума ● Баҳоси 6 тийин.

ЯНГИЛАНГАН ИТТИФОҚ — ҲАММА УЧУН ИШОНЧЛИ КЕЛАЖАК

М. С. ГОРБАЧЕВнинг телекўрсатув орқали сўзлаган нутқи

Бугун мен бутун мамлакат учун ҳаётий муҳим масала юзасидан сизларга мурожаат этмоқчиман. Бу масала — иттифоқимизнинг келажаги тўғрисида ўтказиладиган референдумдир. У СССР халқ депутатлари IV съездининг қарорига биноан ўтказилади. Уни ўтказиш тартиби ва кунини СССР Олий Совети белгилаб берган.

17 март куни совет кишилари бир саволга жавоб қайтаришлари керак. Олий Кенгаш бу саволни қуйидагича таърифлаган: «Сиз Совет Социалистик Республикалари Иттифоқини ҳар қандай миллат кишисининг ҳуқуқлари ва эркинликларига тўла-тўкис кафолот бериладиган тенг суверен республикаларнинг янгиланган федерацияси сифатида сақлаб қолиш зарур, деб ҳисоблайсизми?». Бунга: ҳа ёки йўқ, деб битта жавоб қайтарилиши керак. Ҳар биримиз алоҳида ва ҳаммамиз биргаликда аниқ-равшан фикримизни айтишимиз зарур.

Бугунга қадар кўпгина республикаларнинг олий ҳокимият органлари референдумни тайёрлаш ва ўтказиш тўғрисида ўз қарорларини қабул қилдилар. Қолганлари яқин вақт ичида буни аниқлаб олишлари керак. Афсуски, Литва ва Эстонияда СССР халқ депутатлари съездининг қарорларини писанд қилмаслик йўлига ўтиб олиб, референдум ўрнига аҳоли сўровини ўтказишга уринмоқдалар. Бундай сўровлар ҳуқуқий жиҳатдан асоссиз эканлиги мутлақо равшан. СССР Президентининг фармонида бу фикр айтиб ўтилди. Бироқ шундай қонуний савол туғилади: озодлик ва демократия байроқлари остида туриб, доимо халқнинг фикрини рўкач қилаётган мазкур республикаларнинг раҳбарлари уйдирма баҳоналар билан референдумдан, мамлакат турмушининг туб масаласи хусусида халқнинг ҳақиқий хоҳиш-иродасини аниқлашдан бўйин товлашга нега уринмоқдалар? Менинг тушунишимча, СССР Олий Кенгаши бундай вазиятда ҳар бир фуқаро иттифоқимизнинг келажаги тўғрисидаги ўз хоҳиш-иродасини изҳор эта олиши учун ҳамма ишни қилиши керак. Бўлажак референдум мамлакатимиздаги биринчи референдум, шунинг ўзиёқ қайта қуришнинг жуда катта ютуғидир. Азиз ватандошлар, мен сизларнинг ҳаммангизни бутуниттифоқ референдумида қатнашишга чақираман.

Ҳар бирингиз референдумга борганингизда ўз нуқтаи назарингизни пухта ўйлаб, аслида гап давлатимиз ва халқимизнинг тақдири ҳақида, муштарак тақдиримиз тўғрисида бораётганини тушунишингиз лозим. Кейинги ойларда бу хусусда кўп гап айтилди. Сиёсий ҳаракатлар ва партияларнинг ҳужжатлари эълон қилинди. Республикаларнинг қонун чиқарувчи олий органлари суверенитет тўғрисида қабул этган декларацияларни алоҳида кўрсатиб ўтмоқчиман.

Бу масала хусусидаги мунозара ҳали давом этаётган бўлса ҳам, ҳозирнинг ўзидаёқ шуни аниқ-равшан қилиб айтса бўлади, совет кишилари барча халқларимизнинг муштарак бойлиги, уларнинг ишончли таянчи бўлмиш иттифоқни сақлаб қолиш тарафдоридирлар. Улар иттифоқимизда яшовчи барча халқлар бемалол равнақ топа олишлари, ўзларини ўз тақдирининг хўжайини деб ҳис эта олишлари учун иттифоқимизни янгилаш йўлида қатъият билан ҳаракат қилмоқдалар.

Янги Иттифоқ Шартномасининг лойиҳаси янгиланган иттифоқ давлати қандай бўлиши лозимлиги ҳақида умумий тасаввур беради. Бу лойиҳа матбуотда эълон қилинган. Иттифоқни янгилаш концепциясидаги энг муҳим нарса нима? Бу, аввало, федерациянинг аъзолари бўлмиш республикаларнинг суверенитетидир, бу суверенитет ҳар бир халқнинг ўз тақдирини ўзи белгилаш ва ўзини ўзи бошқариш ҳуқуқини таъминлайди. Бу — иттифоқнинг ваколатларини, яъни улар марказий ҳокимият ва бошқарув идораларига топширадиган ҳамма ваколатларни амалга оширишда республикаларнинг биргаликда қатнашувидир. Суверен республикаларга ҳақиқатан ҳам муштарак манфаатларни қаттиқ туриб ҳимоя қила оладиган ва яшовчан федерация керак.

Федерация кенгашининг яқинда бўлиб ўтган мажлисида биз республикаларнинг раҳбарлари билан бирга, айтиш мумкинки, энг муҳим масалани — ваколатларни фарқлаб қўйиш масаласини муҳокама қилдик. Бошқа соҳалар бўйича ҳам шундай муҳокама ўтказилади. Айтилган таклифларни эътиборга олиб, республикаларнинг мухтор вакиллари ва экспертлар шартнома матни устидаги ишни давом эттирадилар. Бу — бениҳоя масъулиятли иш, бирмунча вақт керак бўлади. Бироқ бу ишни пайсалга солиб бўлмайди, деган тушунча ҳозирнинг ўзидаёқ мавжуд. Бундай ҳужжатнинг йўқлиги иқтисодий вазиятга ҳам, ижроия ҳокимиятнинг ишига ҳам, ҳуқуқни муҳофаза қилиш идораларининг фаолиятига, халқаро ҳамкорлик имкониятларига ҳам салбий таъсир қилмоқда. Охир оқибат одамларнинг турмуш шароитида асоратли акс этмоқда.

Яна референдум масаласига қайтайлик. Мен кейинги вақтда сўзлаган нутқларимдан бирида халқларимиз биргаликда бошидан кечирган воқеалар ва орттирган тажрибалардан кейин, хомҳаёлларсиз, оқилона фикр юритиладиган бўлса, улар асло ажрала олмасликларини айтган эдим. Хўш, менинг хулосам нималарга асосланган?

Тарих тақозоси билан шундай бўлдики, Сибирь кенгликларида, Узоқ Шарқнинг, Ўрта Осиёнинг ясси тоғликларида ва даштларида, Кавказ ва Помир водийларида, Болтиқ, Каспий ва Қора денгиз соҳилларида яшовчи кўпдан-кўп катта ва оз сонли халқлар Россия теварагида бирлашдилар. Бир неча аср давомида дунёда энг катта майдонда жойлашган ва турли тилларда сўзлашувчи кўп сонли аҳолиси бўлган буюк Европа-Осиё давлати шаклланди.

Бу кўп жиҳатдан янги бўшлиқларни ўзлаштириш ва нуфус силжишлари билан боғлиқ бўлган ва неча юз йиллар давом этган мураккаб жараёнларнинг натижаси бўлди. Ҳамма жойда, барча қитъаларда бўлганидек, бу ерларнинг бир қисми истилочилик юришлари йўли билан қўлга киритилган эди. Кўп халқлар тажовузкорлардан ҳимоя излаб ёки катта бозорга қўшилиш, фан ва маданиятнинг жаҳон марказларидан бирига ошно бўлиш муддаоси билан ихтиёрий равишда Россияга қўшилган эдилар.

Рус халқининг очиқ кўнгиллилиги, унинг турли миллат кишилари билан тенг ҳамкорликка, уларнинг анъаналарини хайрихоҳлик билан қабул этишга ва ўз анъаналарини баҳам кўришга тайёрлиги бунга кўп жиҳатдан кўмаклашган эди.

Ҳозир Октябрь инқилобидан кейин вужудга келган халқлар иттифоқи нима берганлиги хусусида кўп мунозара бўлаяпти. Бироқ кўпинча мунозарада ҳақиқатан ҳам танқид қилишга ва қоралашга арзийдиган иллатларни танқид қилиш, шу йиллар мобайнида йиғилиб қолган ҳақиқий муаммоларни кўрсатиш билан бирга халқларимиз тақдирида рўй берган ижобий ўзгаришларни ёппасига инкор қилишга ҳам йўл қўймоқдалар. Ҳолбуки, жуда катта иш қилинди! Ўз давлатига эга бўлмаган ёки турли сабаблар билан ундан маҳрум бўлган ўнлаб халқлар ўз давлатини барпо этиш имкониятини олди. Ҳозир барча республикалар саноат, фан-техника имкониятларига, ўз кадрларига эгадирлар, ўз турмушини ташкил этишда бой тажриба орттирганлар. Иттифоқ барча халқларнинг мустақиллигига фашизм хавфини даф қилиш, буюк иқтисодий макон доирасида ўзаро ёрдам ва ҳамкорликдан баҳраманд бўлиш имкониятини берди.

Мамлакатда барча халқларимизнинг кўп асрлик биргаликдаги куч-ғайратлари натижасида ноёб цивилизация (ижтимоий тараққиёт, моддий ва маънавий маданият) таркиб топди, деб тўла асос билан айта оламиз. Ҳозирги ҳолатимизни тушуниш учун бу нарса жуда муҳимдир.

Аввало, барча республикаларимиз кўп миллатли эканини эътиборга олиш керак. Аралаш никоҳлардан миллион-миллион кишилар туғилган, қарийб 75 миллион киши ёки ҳар тўрт одамнинг бири, таъбир жоиз бўлса, «ўз миллати билан боғлиқ бўлмаган» республикаларда яшаб турибди. Тарихий жараённинг мана шу табиий натижасига қасд қилиш телбалик бўлур эди.

Ҳолбуки, бир қанча республикаларда туб жойли миллатга мансуб бўлмаган кишиларни иккинчи табақа фуқаролари, қочқинлар аҳволига солиб қўйишга, пировард натижада уларни жўнаб кетишга мажбур этишга уринишлар бўлмоқда. Шундай бир аҳволни ўйлаб кўринг, ўртоқлар: тинч даврда мамлакатимизда қочоқлар пайдо бўлди. Ўнлаб эмас, юзлаб эмас, минглаб мана шу ҳеч бир гуноҳсиз кишилар миллий можароларнинг, сиёсий жазаваларнинг, назоратдан чиқиб, авж олган эҳтиросларнинг жабрдийдаларидир. Айирмачилик миллионлаб кишиларни тарихий ватандан, аждодлари дафн этилган диёрдан ажралишга, таркиб топган турмуш тарзини бузишга маҳкум этиш хавфини солмоқда.

Ёки иқтисодиётни олайлик. Ҳозир мамлакатнинг барча республикалари ва минтақалари иқтисодий жиҳатдан бир-бирига нақадар боғлиқлигини яққол билиш мумкин. Бундай боғлиқлик — ўн йиллик, эҳтимолки, юз йиллар давомида шаклланган меҳнат тақсимоти ва кооперациянинг натижасидир. Шу яхлит тизма қаердадир айрим тугунларда бузилгудек бўлса, баъзи корхоналар тўхташи биланоқ ўнлаб ва юзлаб корхоналар ишида узилиш бошланади, сўнгра бутун мамлакатда «ўпирилиш» рўй беради.

Совет Иттифоқи жуда катта илмий ва маданий куч-қудратга эгадир. Мана шу маънавий бойлик ҳам биргаликдаги ижоднинг натижасидир. Ўзини мана шу қудратли маданий бисотдан айирган киши нималардан маҳрум бўлиши, нақадар ютқизиб қўйиши тушунарлидир.

Мамлакатнинг тўла ва ишончли хавфсизлигини таъминлаш имконияти ҳам катта иттифоқ давлатининг афзалликлари жумласига киради. Қолаверса, СССР Қуролли кучларининг ракета-ядро, стратегик қудратини тақсимлашга ким жазм қила олади?

Ўзининг сиёсий салмоғи ва ишонч мезонига кўра, Совет Иттифоқи ҳозир халқаро майдонда қудратли давлат бўлиб иш кўрмоқда, уни асосли равишда ўта буюк давлат деб атамоқдалар. Унинг сиёсати дунёда рўй бераётган ҳамма жараёнларга таъсир ўтказмоқда. Мана шундай нуфузга эга бўлиш учун жуда катта куч-ғайрат сарфланди. Бу нуфузни жуда тез совуриш, ҳавога учириш мумкин. Шуни айтиб қўймоқчиман: Совет Иттифоқининг халқаро ишлардаги мавқеини заифлаштиришни дунёда ўтакетган реакционерлардан ва милитаристлардан бошқа ҳеч ким хоҳламайди.

Азиз ўртоқлар, Иттифоқни сақлаб қолиш ва уни теран янгилаш зарурлигига менинг қатъий эътиқодим мана шу ҳамма далилларга асосланган.

Янгиланган Иттифоқ давлати, суверен республикалар федерацияси — кафолатли хавфсизлик, катта бозор, қудратли фан ва маданият демакдир.

У — адолат ва бирдамликка асосланган янги халқаро тартиб ўрнатишда энг муҳим бир мавқени эгаллаб турган жаҳоншумул давлатдир.

У — барча халқлар учун, сиз билан биз, фарзандларимиз ва набираларимиз учун ишончли келажакдир.

КПСС МАРКАЗИЙ КОМИТЕТИНИНГ СИЁСИЙ БЮРОСИДА

КПСС Марказий Комитетининг Сиёсий бюроси ўзининг навбатдаги мажлисида «Совет Социалистик Республикалари Иттифоқини сақлаб қолиш масаласи юзасидан СССР референдумини тайёрлаш ва ўтказиш муносабати билан партия ташкилотларининг иши тўғрисида»ги масалани кўриб чиқди.

Қабул этилган қарорда қайд этилишича, СССР Олий Кенгашининг қарорига биноан 1991 йил 17 март куни Совет Социалистик Республикалари Иттифоқини сақлаб қолиш масаласи юзасидан референдум ўтказилади. Референдум давомида СССР фуқаролари СССРни тенг ҳуқуқли суверен республикаларнинг янгиланган федерацияси сифатида сақлаб қолиш хусусидаги ўз фикрларини билдирадилар, бу федерацияда ҳар қандай миллат кишисининг ҳуқуқлари ва эркинликларига тўла-тўкис кафолот бериладиган бўлади.

СССР миқёсида давлат ҳокимиятини амалга оширишда халқнинг бевосита иштирок этиши шакли тарзида биринчи бор ўтказиладиган референдум давлатимиз тарихида муҳим сиёсий воқеа бўлиши шубҳасиз. Унинг натижалари мамлакат, ҳар бир совет кишиси ва жаҳон ҳамжамияти учун белгиловчи аҳамиятга эга бўлади.

Референдумга тайёргарлик кўриш, деб таъкидланади қарорда, тарихимизнинг энг мураккаб даврларидан бирида, иқтисодиётдаги, ижтимоий ва сиёсий соҳалардаги, миллатлараро муносабатлардаги танглик жараёнлари жуда кескинлашган пайтда ўтмоқда. Турли-туман айирмачи, миллатчи ва ғайрисоциалистик кучлар шу вазиятдан фойдаланиб, аҳолига амалда СССРни ҳақиқатда барбод этишни билдирадиган ғояларни тиқиштириш соҳасидаги фаолиятни жазава билан авж олдириб юбордилар. Референдумда қатнашмаслик ҳақидаги даъватлар эшитилмоқда, Совет давлатини ва КПССни танқид қилиш ва унга туҳмат ёғдириш кучаймоқда. Сиёсий бюро ҳисоблайдики, бундай хатти-ҳаракатларга партия ташкилотлари ва коммунистлар кескин зарба беришлари керак. Референдумни барбод қилиш йўлидаги уринишлар миллатлараро можароларни баттар кескинлаштирган бўлур эди, узоқ давом этадиган ўзаро курашга, иқтисодий фалокатга, одамларнинг турмуш даражаси пасайишига олиб борган бўлур эди.

Референдумни тайёрлаш ва ўтказиш қонунга биноан тегишли комиссиялар томонидан амалга оширилиши қарорда таъкидлаб ўтилган. Аммо КПСС бу сиёсий ишда қатнашишдан четда тура олмайди. Партия ташкилотлари умумхалқ овоз беришини уюштириш ва ўтказишда СССР Конституцияси ва қонунлари асосида самарали ишлаш усуллари, йўриқлари, йўлларини топишлари керак.

Марказий Комитетнинг Сиёсий бюроси иттифоқдош республикалар Компартияларининг Марказий Комитетларига, республика, ўлка, вилоят, округ, шаҳар ва район партия комитетларига коммунистлар билан партиясизлар ўртасида ташкилотчилик ва тушунтириш ишларини кенг авж олдириб юборишни, шу асосда СССР фуқароларининг референдумда фаол иштирок этишларига эришишни тавсия қилади. ССР Иттифоқининг мавжудлиги объектив жиҳатдан барча совет кишиларининг ҳаётий манфаатларига мос бўлиб тушажагини содда тил билан тушунтириб бериш муҳимдир. Ҳар бир киши ўз Ватанининг тақдири учун шахсан юксак инсоний масъулиятни англамоғи лозим.

Қарорда жойлардаги партия комитетларига мурожаат этилиб, жамоатчилик фикрини тенг ҳуқуқли суверен республикаларнинг янгиланган федерацияси бўлмиш СССРни сақлаб қолиш фойдасига шакллантириш учун ташкилотчилик, ташвиқотчилик, молиявий имкониятлардан ва кадрлардан фойдаланиб, партиянинг бутун илму-зиё салоҳиятини жалб қилишга даъват этилган.

Шу билан бирга, ССР Иттифоқини қоралаш, янги Иттифоқ Шартномасини тузиш ғояларини обрўсизлантириш, миллатлараро адоватни ва айирмачилик кайфиятларини авж олдириш йўлидаги хатти-ҳаракатлар ишонарли тарзда фош қилиб ташланиши лозим. Фақат янгиланган иттифоқдагина республикалар ва халқларнинг суверенитети кучайиши ҳамда ҳақиқий мазмунга эга бўлиб қолиши, иттифоқ давлатининг бирлиги эса — мамлакатимизнинг халқаро обрў-эътиборини ҳар томонлама ривожлантириш ва мустаҳкамлашнинг кафолоти эканлиги кўрсатиб берилиши керак.

Референдумга тайёргарлик кўриш чоғида меҳнат коллективларидаги, истиқомат жойларидаги партия ташкилотларининг, коммунистларнинг масъулияти ортади. Улар кўпроқ мустақиллик, фаоллик, ижодкорлик кўрсатишлари, ҳар бир минтақадаги аниқ иқтисодий ва ижтимоий-сиёсий вазиятни эътиборга олиб, одамларга ўзига хос тарзда ёндошиш йўлларини излашлари лозим. Бу ишда КПСС Марказий Комитети зиёлиларнинг, ёшларнинг, партия, уруш ва меҳнатт фахрийларининг мададига умид қилади.

Жойлардаги ташкилотчилик ишини кучайтиришга қаратилган бир қанча аниқ тадбирларни амалга ошириш таклиф этилади. Референдумни ўтказиш билан боғлиқ бўлган масалалар партия комитетларининг пленумларида, кенгайтирилган бюро мажлисларида, коммунистларнинг йиғилишларида муҳокама қилиниши, меҳнат жамоаларида, қишлоқларда, шаҳар ва районларда референдумни ўтказувчи ташаббускор гуруҳлар тузилиши лозим.

КПСС Марказий Комитетининг Сиёсий бюроси партия комитетларига, иттифоқ, республика министрликлари ва идораларининг, саноат, деҳқончилик-саноат, қурилиш комплексларининг коммунист раҳбарларига коммунистларни ўзларига қарашли корхона ва ташкилотларнинг меҳнат жамоаларида тармоқлар самарали ишлашининг, хўжалик алоқалари мустаҳкамланишининг, шартномавий мажбуриятлар бажарилишининг энг муҳим шартларидан бири сифатида, ходимлар ва уларнинг оила аъзолари моддий, ижтимоий турмуш даражасини ошириш омили сифатида иттифоқни сақлаб қолиш ғояларини тарғиб қилиш соҳасидаги ишда фаол қатнашишга сафарбар этишни тавсия қилди.

Халқ депутатлари бўлган коммунистлар, республикалар давлат ҳокимиятининг Олий органларида, халқ депутатлари Советларида ва уларнинг ижроия комитетларида, ҳуқуқни муҳофаза қилиш идораларида ишловчи КПСС аъзолари ҳам референдумни уюштириш ва ўтказиш соҳасидаги ишда ўз ўринларини топиб олишлари керак. СССР Қонунларига қатъий мувофиқ равишда фуқароларнинг ССР Иттифоқини сақлаб қолиш масаласи юзасидан ўз хоҳиш-иродасини бемалол изҳор этишини таъминлаш учун зўр ғайрат билан ҳаракат қилиш лозим, референдумда қатнашиш ҳуқуқини рўёбга чиқаришга халақит бериш учун одамларга тазйиқ ўтказишнинг ҳар қандай шаклларига қарши кескин ҳаракат қилиш керак.

Референдумга тайёргарлик кўриш давомида партия ташкилотлари барча ватанпарвар, чинакам демократик ижтимоий-сиёсий кучлар билан, ССР Иттифоқини сақлаб қолиш тарафдори бўлган ҳаракатлар ва ташкилотлар билан фаол ҳамкорлик қилишлари лозим.

Амалдаги қонунларга биноан референдум ўтказувчи республика, округ ва участка комиссияларини тузишда фаол иштирок этиш, уларнинг таркибига ўз вакилларини киритиш, овоз беришнинг бориши ва унинг якунланиши устидан назорат қилиш юзасидан қонунда берилган ҳуқуқдан фойдаланиш керак.

Партиянинг оммавий ахборот воситалари масаланинг моҳиятини ҳамда мамлакат ва СССР халқлари тақдири ҳақидаги қарорнинг тарихий муҳимлигини ҳар томонлама ва холисона ёритишни кенг авж олдиришлари лозим.

Референдумнинг мақсадларини тушунтирганда кўргазмали ташвиқотдан фаол фойдаланиш, совет, хўжалик ва жамоат органлари ҳамда ташкилотлари раҳбарларининг, барча поғоналардаги Советлар халқ депутатларининг аҳоли билан ва меҳнат жамоаларидаги учрашувларини ўтказиш таклиф қилинади. Турли ижтимоий гуруҳларнинг ўзига хос хусусиятларини эътиборга олиб ёндошиш асосида оммавий ташвиқот ва якка тартибдаги ишни олиб бора оладиган ҳаракатчан гуруҳлар ташкил этилиши керак. Бунда маҳаллий референдумларни ўтказиш тажрибасини эътиборга олиш зарур.

КПСС Марказий Комитетининг Сиёсий бюроси коммунистларга, СССР фуқароларига, қайта қуриш нуқтаи назарига амал қилаётган сиёсий партиялар, ҳаракатларга, жамоат ташкилотларига мурожаат этиб, мамлакат учун мана шу қийин вақтда юксак масъулият кўрсатишга ва тенг ҳуқуқли суверен республикаларнинг янгиланган федерацияси сифатида ССР Иттифоқини сақлаб қолиш соҳасидаги барча куч-ғайратларни бирлаштиришга чақиради.

ХОРИЖДАН ХАБАРЛАР

УРУШ ҚАЙСИ ЙЎНАЛИШДА КЕТМОҚДА?

● ФОРС кўрфазидаги ҳарбий тангликда ҳамон бирон-бир йўналиш томон жиддий ўзгариш бўлганича йўқ. Жаҳон матбуот воситалари шарҳчилари, ҳарбий мутахассислар фикрига қараганда, осмондаги жанглар кутилган натижани бермаётир. АҚШ ҳарбий маҳкамаси мутахассисларининг тахмин қилишларича, бир-икки ҳафтадан сўнг қуруқликдаги пиёда қисмлар жангга киритилиши мумкин. Матбуот воситаларининг ёзишича, башарти шундай қилинса, ҳар икки томондан жуда кўплаб қурбонлар берилади.

● ШУ ОРАДА Ироқ томонининг ўз манбаларидаги нефть хом ашёларини Форс кўрфази сувларига чиқариб ташлаши натижасида мазкур муҳитда жуда мушкул экологик вазият вужудга келди. ТАСС мухбири Саудия Арабистонидан хабар қилади: Саудия Арабистони Форс кўрфазини жуда катта ҳалокат зонаси деб эълон қилишни талаб қилди. «Ал-Аҳром» рўзномасининг хабарларига қараганда, Кувайтдан жануб томон ёйилиб бораётган сув юзидаги нефть қатламлари бироз вақтдан сўнг бу минтақадаги ҳар қандай тирик мавжудотни ҳалок этиши мумкин.

● ҚАТОР мамлакатлар, жумладан, Япония сув юзига чиқариб юборилган нефть қатламлари ёйилишининг маълум қадар олдини олиш мақсадида Дахран (Саудия Арабистони)га «Боинг-747» транспорт самолётларида махсус сузиб юрувчи тўсиқларнинг бир гуруҳини жўнатдилар. Бу тўсиқлар сув юзида сузиб юриб, беш километрлик масофадаги нефть қатламларини ютиши мумкин. Шунингдек, япон мутахассислари нефть қатламларига қарши восита сифатида шоли қипиқларини ишлатишни ҳам тавсия этмоқдалар.

ҚАЙТА САЙЛОВ БЎЛАДИ

● РЎЗНОМАМИЗНИНГ ўтган сонида Италия Коммунистик партияси номи ўзгариб, унинг Сўл Кучлар Демократик партиясига айланганлиги, мазкур партия Бош котиблигига ИКП бош котиби Акилла Оккетто номзоди қўйилганлиги ҳақида хабар берган эдик. Бош котиб сайлови пайтида кутилмаган воқеа рўй берди. Ўзининг тарафдорлари кўплигига қарамай А. Оккетто лозим бўлган овозлар сонини ололмади. Унинг учун 264 депутат овоз берди, 102 киши қарши бўлди, 41 киши бетараф қолди. Сайлов пайтида миллий кенгаш аъзоларидан 132 киши қатнашмаганлиги сабабли сайлов натижалари нотўғри деб топилди. 8 февралда Рим шаҳрида партия Марказий Комитети биносида қайта сайлов ўтказилади.

ЛЕВНИНГ ҚАДРИ ОШМОҚДА

● БОЛГАРИЯ ҳукумати шу йил 1 апрелдан бошлаб мамлакат ичкарисида фақат лев билан савдо қилиш тўғрисида қарор қабул қилди. Маҳсулотларни чет эл пулларига сотиш, турли хил хизматлар кўрсатиш ман этилади. Фақат аэропортларда, денгиз портларида ҳамда чегара жойларидагина валюталар билан савдо қилишга ижозат берилади.

Вазирлар кенгаши раиси ўринбосари А. Томов ҳамда молия вазири И. Костов гапларига қараганда, бу тадбир Болгария иқтисодиётини долларлаштиришнинг олдини олади ҳамда «чайқов бозори»га зарба беради.

БОМБА ПОРТЛАДИ

● САУДИЯ Арабистонининг Қарочи шаҳридаги бош ваколатхонаси биноси олдида ўтган якшанба куни бомба портлатилди. Покистон полициячиларининг айтишига қараганда, бу террорчилик ҳуружи тез юриб кетаётган автомобилга тушиб олган кимсалар томонидан амалга оширилган. Натижада соқчи қаттиқ жароҳат олди. Бу террорчиликни ҳозирча бирон-бир ташкилот ўз зиммасига олганича йўқ. Бироқ полиция ҳар ҳолда бу иш Форс кўрфазидаги уруш билан боғлиқ бўлиши мумкин, деб ҳисобламоқда.

ПЕРУДА — ЎЛАТ

● ПЕРУНИНГ Анкаш вилоятида ўлат вабоси тарқала бошлади. Бу минтақадан ташвишли хабарлар бир неча кундан бери келаётганлигига қарамай, осғлиқни сақлаш вазирлиги фақат ўтган душанба кунигина ҳаракатга тушди. Лаборатория текширувлари натижасида хасталарнинг қонида чиндан ҳам вабо касали микроблари борлиги аниқланди. Ҳозиргача касалхоналарда шу касаллик туфайли 20 киши вафот этди. Бутун вилоят бўйича карантин тартиби эълон қилинди. Бу ерга дори-дармонлар ҳамда шифокорлар юборилди. Санитар маъмурлар мамлакатга бу касаллик микробларининг қандай қилиб келиб қолганлигини текширмоқдалар. Перу тарихи давомида бундай касаллик билан ҳеч кимнинг оғримаганлигини ҳисобга олсак, воқеа чиндан ҳам таажжуб уйғотади.

ҚУРОЛ-ЯРОҒ МОЖАРОСИ

● ТАСС МУХБИРИ Будапештдан хабар беради: Венгрия ҳаётида кейинги икки ой бир қадар осойишталик билан ўтган бўлишига қарамай, яна янги можаро бошланди. Бу Венгрия билан Югославия муносабатларига тааллуқли бўлиб, сўнгги пайтда аниқланган фактлар икки ўртадаги тортишувларни бир қадар қизитиб юборди.

Венгрия расмий доиралари бир неча йиллар давомида Югославияга ҳеч қанақа қурол-яроғлар сотилмаган, деб жамоатчиликни ишонтириб келган эди. Жумладан, Венгрия жумҳурияти ташқи ишлар вазири Г. Есански «бу гаплар осмондан олинган» деб таъкидлаган эди. Бироқ 2 февраль куни Венгрия ҳукумати расмий баёнот эълон қилди. Унда айтилишича, Венгрия билан Югославия ўртасида ўтган йили ҳам, ундан аввал ҳам қурол-яроғлар сотиш бўйича алоқалар амалга ошириб турилган. Бу баёнотдан сўнг Венгрия рўзномалари ҳукуматни қаттиқ танқид қилишга ўтдилар.

ХОРИЖДАН ХАБАРЛАР

КПСС Марказий Комитети ва Марказий Назорат Комиссиясининг қўшма Пленуми (1991 йил, январь)

ҲОЗИРГИ ПАЙТ ВА ПАРТИЯНИНГ ВАЗИФАЛАРИ ТЎҒРИСИДА

Ўртоқ В. А. ИВАШКО маърузаси

КПСС Марказий Комитети Бош котибининг ўринбосари В. А. Ивашко ўз маърузасида мамлакатда ва партияда вужудга келган вазиятни рўй-рост ва холисона баҳолаш зарурлигини таъкидлади ҳамда партиянинг марказий органлари ўзларининг кундалик ишида амал қилаётган принципиал қоидаларини айтиб берди.

Биринчиси. КПСС Марказий Комитетининг Сиёсий бюроси ва Котибияти партия XXVIII съезди ишлаб чиққан сиёсий йўлга муттасил амал қилиб келмоқдалар. Съезднинг Дастурий баёноти ва қарорлари, КПССнинг янги Устави Марказий Комитет Сиёсий бюроси билан Котибияти барча қарорларининг, партия комитетларига юборилаётган йўл-йўриқларнинг асосидир. Айни пайтда, гарчи ҳамиша ҳам ўз вақтида аниқ бўлмаса-да, тез ўзгариб бораётган вазият, ижтимоий онгнинг беқарорлиги унинг ғайрикоммунизм, миллий шовинизм, халққа ёқиш учун қилинаётган енгил-елпи ҳаракатлар тарғиботчилик тўфонидан етарли равишда ҳимояланмаганлиги тактик жиҳатдан эътиборга олинмоқда. Жамиятимиз неча ўн йиллар давомида шаклланиб келган аниқ тарихий шароит ҳисобга олинадиган бўлса, юқорида кўрсатиб ўтилган ҳолатлар жамиятимиз учун айниқса хатарлидир.

Иккинчиси. Марказий Комитет Сиёсий бюроси билан Котибияти амалий ҳаракатларда совет жамиятини янгилашни, СССР Конституциясига, ижтимоий ривожланишнинг социалистик қоидаларига садоқат йўлини тўла-тўкис қўллаб-қувватламоқдалар, гўё давлатнинг ички ва ташқи сиёсатини ўзгартиришга уринишлар бўляпти, деб бизнинг шанимизга қилинаётган туҳматлар ва бўҳтонларни қатъиян рад қиладилар. Биз жуда кўпчилик совет кишиларининг тинч инсоний жамиятда яшаш муддаосини қатъият билан қўллаб-қувватлаймиз. Сиёсий йўлнинг барқарорлиги ва ижтимоий жараёнлар ривожининг қай йўлдан бориши равшанлиги ҳар бир инсон соғлом турмушинингина эмас, шу билан бирга давлатимизнинг жаҳон ҳамжамиятидаги муносиб ўрнини сақлаб қолишнинг ҳам гаровидир, жаҳон ҳамжамиятида эса бақувват ва барқарорлар қадрланади, заиф ва бетайинлар билан ҳамкорлик муносабатлари ўрнатиш мутлақо ёқтирилмайди.

Учинчиси. Марказий Комитет Сиёсий бюроси ва Котибияти ички партиявий манфаатларга нисбатан инсон, халқ ва давлат манфаатларининг бирламчилиги, биринчи даражали аҳамияти нуқтаи назаридан турибдилар. Партиямиз зиммасига режалаштирилган ислоҳотларнинг муваффақияти учун тарихий масъулият тушади. Бу ислоҳотлардан кузатилган мақсад — диёримизда бемалол ишлайдиган, осойишта яшайдиган кўп миллатли жамиятни барпо этишдан иборат, бу жамиятда суверен республикалар ўзларига қарашли мол-мулкни тасарруф этадилар, ўз маданияти, илм-фани, маорифи, тили, бошқа миллий қадриятлари ҳақида ғамхўрлик қиладилар, ҳаммалари биргалашиб халқларнинг ҳохиш-иродасини эркин ифодалаш, уларнинг дўстлиги асосида Совет Иттифоқини, барча совет кишиларининг ҳуқуқлари ва эркинликлари кафолоти бўлмиш буюк жаҳоншумул давлатни сақлаб қоладилар ва эҳтиёт қилиб асрайдилар.

Бу жуда мураккаб вазифани ҳал этишга, тарихнинг ўзи бериб қўйган имкониятдан фойдаланишга қодир бўлган партиямиздан бошқа куч ҳозир йўқлигини нотўғри фикрдаги ёки эндиликда гапириш одат бўлганидек, маҳдуд, эҳтимолки, саводсиз одамгина тушунмайди. Биз биз билан ҳамкорлик қилмоқчи бўлган кучлар билан бирга ишлашга тайёрмиз. Бироқ биринчи галда ўз куч-ғайратларимиз натижасидагина муваффақиятга эришга олишимизга асосланиб иш тутмоғимиз керак.

Тўртинчиси. КПСС Марказий Комитетининг Сиёсий бюроси билан Котибияти иқтисодий, сиёсий ва маънавий соҳаларда ҳар қандай бузғунчи ғояларга ва хатти-ҳаракатларга қатъият билан қарши туриш зарур, деб ҳисоблайдилар.

Шу пайтга қадар бизнинг томонимиздан етарли зарба берилмаганини тан олмоқ керак. Бизнинг вазминлигимизни баъзи бировлар заифлик, саросималик деб, кўпинча ёвуз ва қўпол тарзда қилинган хуружларга жавоб бериш қобилиятининг йўқлиги деб баҳоладилар. Партиянинг, Лениннинг, Октябрь ғояларининг аҳамиятини пасайтириб кўрсатиш йўлидаги уринишлар тобора маккорона ва андишасиз тус олмоқда. Бунга асло тоқат қилиб бўлмайди.

Ниҳоят, бешинчиси. КПСС Марказий Комитетининг Сиёсий бюроси билан Котибияти партия ва жамиятдаги соғлом кучларни жипслаштириш, ҳар бир партия ячейкаси доимий ишлайдиган, ҳаракат қиладиган аниқ-равшан натижаларга эришадиган ҳолатга етиш йўлини сабот билан ўтказиб келмоқдалар. Бу — партия турмушини изчил демократиялаш билан бирга партияни амалда янгилашнинг гаровидир.

Айтилган бу фикрлар жамоат ва партия турмушининг энг муҳим масалалари хусусидаги қатъий нуқтаи назаримизни баҳолаш имкониятини беради, деб ўйлаймиз.

Маърузачи сўзини давом эттириб, яна бундай деди: мамлакатимизда рўй бераётган чуқур ижтимоий ўзгаришлар жиддий можароларсиз ва тўқнашувларсиз ўтавериши мумкин, деб фараз қилиш соддалик бўлур эди. Тарихда ҳали ҳеч ким ва ҳеч қачон кўп кишиларнинг манфаатларига дахлдор бўлган шу қадар кенг миқёсли ўзгаришларни қаттиқ қаршиликсиз ва ўзаро курашсиз амалга оширишга, шунингдек, табиийки, хатоларсиз ва янглишишларсиз рўёбга чиқаришга муваффақ бўлган эмас.

Иқтисодиётни, давлат тузилишини ислоҳ қилиш, жиноятчиликни жиловлаш, ижтимоий иноқликка эришиш йўллари ва усуллари тўғрисидаги масалалар кўндаланг бўлиб турибди. Миллий тикланиш жараёни авж олганлиги бир қанча жойларда миллий қарама-қаршиликка айланиб кетди. Миллатчилик ва айирмачилик этник гуруҳлар ўртасидаги можаролар тўлқинини кучайтирди. Жамиятнинг маънавий тиргаклари хавф остида қолди. Бу соҳада соғлом фикрли барча сиёсатчилардан, Ватан тақдирини азиз билувчи ҳар бир кишидан жамиятни бундан буён барбод бўлишидан сақлаб қола оладиган ҳаракатлар талаб қилинади.

СССР халқ депутатларининг IV съезди жамиятни жипслаштириш мақсадини кўзловчи муҳим воқеа бўлди. Съезднинг жамият ижтимоий-иқтисодий ва сиёсий барқарорлигига, Иттифоқ шартномасини тузиш шартларига, ижроия ҳокимиятини мустаҳкамлашга, Иттифоқ бюджетига тааллуқли қарорлари барча сиёсий партиялар ва ҳаракатларнинг амалий ишлаши ҳамда баҳамжиҳат бўлиши учун чинакам истиқболларни очиб бергандек бўлган эди.

Бироқ ўтиш даврининг беҳиҳоя мураккаб муаммоларини ҳал этиш учун КПСС таклиф қилган мулоқот ва муросага келиш йўли ҳақиқий ҳаётда айирмачилар ва миллатчиларнинг қаттиқ қаршилигига дуч келмоқда. Улар орасида ўз мақсадлари ва шахсий манфаатларини мамлакат тақдиридан ва халқ манфаатларидан устун қўювчи турли-туман сиёсатчилар ҳам бор.

Кейинги ойлардаги воқеалар сиёсий кучларнинг жойлашишидаги ўзгаришларни равшан кўрсатди. Ўзларини «демократлар» деб атаётган кучлар тезлик билан ўнгга оғиб бормоқдалар ва тобора ғайрисоциалистик қадриятларни ва ғайриконституциявий ҳаракатларни кўзлаб, очиқдан-очиқ иш тутмоқдалар. КПССга қарши турган очиқ-равшан ўнг оқимга мансуб бўлган, мамлакатдаги ижтимоий тузумни ўзгартириш мақсадини кўзловчи партиялар ва оқимлар блоки тузилмоқда. Аслида улар КПССни сиёсат саҳнасидан қисиб чиқариш учун социализмни аввалбошданоқ самарасиз ғоя деб, уни қоралаш учун, Совет Иттифоқини барбод қилиш учун ошкора курашга ўтдилар.

Сиёсий кураш тактикаси ҳам мана шу илк заминга асосланмоқда. Агар у мухтасар таърифланса, бу тактика «қанчалик ёмон бўлса — шунчалик яхши» деган вайрон қилувчи қоидадан иборат. Мамлакатдаги аҳвол нақадар мураккаб бўлса, ҳокимият тепасига шу қадар тезроқ чиқиб олишга ва баён этилган стратегик мақсадларни рўёбга чиқаришга киришишга муваффақ бўлинади.

Сиёсий ва маънавий зуғум усуллари, одамларни бадном қилиш, ҳокимиятнинг қонуний тартиб-қоидаларини ва қонуний сайлаб қўйилган раҳбарларни ҳақорат қилиш, қонунларни ижро этмасликка, иш ташлашга ҳатто фуқароларнинг ёппасига итоатсизлигига даъват этишлар кенг миқёсда ишга солинди.

Умуман, кўз ўнгимизда мамлакатимиздаги иқтисодий, сиёсий ва ижтимоий тизмани тугатиш режасини амалга ошириш учун астойдил уриниш бўляпти, дейиш мумкин.

Рўй бераётган воқеалар, шу жумладан, Болтиқбўйидаги сўнгги воқеалар хусусидаги бизнинг фикримиз аниқ ва равшан. Биз Болтиқбўйидаги воқеалар муносабати билан СССР Президентининг Баёнотини қўллаб-қувватлаб, жамиятни ва мамлакатни ғаним лагерларга парчалаб ташлаш йўлидаги ҳар қандай уринишларга, миллий адоватга, ашаддий ва бузғунчилик тарзидаги қарама-қарши туришга, зўравонлик ва бедодликка, улар қайси шаклда ва қаерда намоён бўлмасин, буларнинг ҳаммасига қатъиян қарши чиқамиз.

Биз фуқароларнинг ҳуқуқлари қўпол бузилишини, одамлар миллатига қараб камситилишини, ҳарбий хизматчилар ва уларнинг оилаларига қўпол муносабатда бўлинишини, муайян доираларнинг Болтиқбўйидаги воқеалар учун масъулиятни партиямизга тўнкаш ва шу муносабат билан ғайрикоммунистик жазавани авж олдириш йўлидаги уринишларини қатъиян рад қиламиз. КПСС демократик жараён ривожланиши учун зўравонликка қарши изчил курашиб келмоқда. Фақат СССР Конституцияси, Совет давлатининг қонунлари, ҳар бир кишининг ҳуқуқларига риоя этилишигина юзага келаётган муаммоларни ҳал этиш учун асос бўлиб хизмат қила олади.

Ҳар бир можаронинг ўзига хос тарихи, ўзининг чуқур сабаблари борлиги шубҳасиз. Мана шу сабабларни холисона суриштириб билиб олиш керак, фожиадан манфаат кўриб қолишга уриниш ярамайди. Мана шундай манфаат кўриб қолиш йўлидаги, бунинг устига кенг миқёсдаги, ҳатто халқаро майдонга чиққан уринишлар бўлганлиги ҳам равшан. Модомики, шундай экан, эндиликда олис мақсадларни кўзловчи уюшган сиёсий оппозиция деб аташ жоиз бўлган кучлар аниқ мақсадни кўзлаб, ўзаро келишиб, хуруж қилаётганликларини равшан фаҳмлаб олмоқ керак.

Аввало, марказга, Иттифоқнинг барча тузилмаларига хуруж авж олдирилди, Армия, Давлат хавфсизлиги комитети, Ички ишлар вазирлиги бадном қилинмоқда. Янги Вазирлар Маҳкамасини ҳам унутишмаяпти. СССР Президентига андишасизларча ҳужумлар қилинмоқда.

Гўё қайта қуриш, демократия, ошкоралик барҳам топмоқда, унинг ўрнини диктатура олмоқда, деган гапни одамларнинг қулоғига қуймоқдалар. Эндиликда сохта демократларнинг у ёки бу ғояларига, дастурлари ёки ҳаракатларига шубҳа билан қараётган ҳар бир кишини улар ўйлаб-нетиб турмай «реакционерлар» — қайта қуришдан қайтганлар қаторига қўшиб қўймоқдалар. РСФСР Олий Кенгашини ССР Иттифоқини вайрон қилувчи зарбдор кучга айлантириш йўлидаги уринишлар таҳликали оқибатларга олиб бориши мумкин бўлган хатарли уринишлардир.

Сўнгра маърузачи ҳозирги мураккаб халқаро вазиятга тўхталди, СССРдаги қайта қуриш мана шундай вазият шароитида ўтаётганини таъкидлади. У умуман мамлакатдаги вазиятни таърифлаб, ташвишланиш учун асос бўлса ҳам, аммо ваҳимага тушиш керак эмаслигини уқтириб ўтди. Партия бунёдкорлик ишларини амалга оширишга бел боғлаган, бироқ бизга қарши қаттиқ сиёсий кураш бошланган экан, КПСС бундай курашдан бўйин товламаслиги керак.

Ўртоқ Ивашко иқтисодиётдаги ишларнинг аҳволига тўхталиб, 1990 йилда урушдан кейинги даврда биринчи марта ижтимоий ишлаб чиқаришнинг мутлақ пасайиши содир бўлганини таъкидлади. Нефть ва кўмир қазиб чиқариш, металл эритиш соҳасида мамлакат 80-йилларнинг бошларидаги аҳволга тушиб қолди. Тармоқлараро ишлаб чиқариш алоқалари издан чиққанлиги, хом ашё, чала тайёр маҳсулотлар, бутлаш буюмлари, эҳтиёт қисмлар, шу жумладан, чет эллардан олинадиган мана шундай ашёлар етишмаётганлиги сабабли юзлаб корхоналар, шу жумладан, енгил саноат тўхтаб қолиш ёқасига келиб қолди. Бу корхоналарда юз минглаб кишилар меҳнат қилмоқдалар. Иш вақтининг бевосита зое ўтиши оқибатидагина беш миллиард сўмлик маҳсулот ишлаб чиқарилмай қолди. Ҳар тўрт корхонанинг бири шартномавий мажбуриятларни бажармади. Халқ хўжалигини бошқаришни қайта қуриш ҳаддан ташқари чўзилиб кетганлиги, ислоҳотларни ўтказишдаги пала-партишлик ва хатолар, меҳнат фаоллиги пасайганлиги, интизом бўшашиб кетганлигининг оқибати мана шундай бўлди. Кўпгина жамоалар иқтисодий мустақилликдан ўз маҳсулотини ишлаб чиқариш ҳажмларини камайтириб, унинг нархини ошириш ҳисобига фойдани кўпайтириш ва меҳнат ҳақи фондларини ошириш учунгина фойдаландилар.

Янги йилдан кейин ҳам аҳвол яхшиланмаяпти. Ишлаб чиқариш таназзулини тўхтатиш у ёқда турсин, ҳатто кучаймоқда. Бир қанча корхоналарда дастлабки кунлардаёқ цехлар, бутун-бутун корпуслар тўхтатиб қўйилди. Шу йилнинг январь ойида маҳсулот энг муҳим турларининг кўпчилигини ишлаб чиқариш ўтган йилга нисбатан 5—10 фоиз камайди. Молларни етказиб бериш ва сақлаш яхши ташкил этилмагани, улар талон-торож қилиниб, чайқовчилар қўлига тушаётгани, бир қанча ҳолларда эса очиқдан-очиқ бузғунчиликка йўл қўйилаётгани натижасида аҳвол мушкуллашмоқда.

Ишлаб чиқариш режаларининг ва моддий-техника таъминотининг мувофиқлаштирилмаганлиги ишдаги узилишларнинг асосий сабаби бўлиб қолмоқда. Маҳсулот етказиб бериш юзасидан хўжалик шартномаларини тузишга доир ишлар шу пайтгача тугатилмаган, корхоналар ўртасида хўжалик алоқаларини қайта тиклашга тўсқинлик қилаётган минтақалараро кўпдан-кўп тўсиқлар бартараф этилмаган.

Моддий неъматларни ишлаб чиқарувчи корхоналарнинг нормал меҳнат маромини тиклашга оид энг қатъий, эҳтимол, ҳатто фавқулодда чоралар кўриш зарур. Бундай чора-тадбирлар партия томонидан, айни пайтда партиянинг барча тузилмалари томонидан қўллаб-қувватланиши керак.

Истеъмол бозоридаги аҳвол энг муҳим сиёсий муаммо бўлиб қолди. Кескинликни пасайтириш имкониятлари бор, бироқ бу имкониятлар рўёбга чиқарилмаяпти.

КПСС Марказий Комитети Котибияти партия ташкилотларини СССР халқ депутатларининг Съезди қабул қилган озиқ-овқат маҳсулотлари билан боғлиқ аҳволни барқарорлаштириш давлат дастурини бажаришга янада фаолроқ қўшилишга даъват этишни зарур деб топди. Бу—қишлоқ ва шаҳар коммунистлари ўзларининг муносиб ўрнини эгаллаши лозим бўлган аниқ ишдир.

Баъзан шундай таассурот туғилмоқдаки, айрим партия ташкилотлари ишлаб чиқариш тўғрисида ғамхўрлик қилишдан ўзларини «озод қилиб», четдан кузатувчиларга айланиб қолганга ўхшайди. Улар жараёнларни таҳлил қилмай қўйдилар, вазиятдан келиб чиқиб жараёнларга фаол таъсир кўрсатмаяптилар. Ўзингиз хулоса чиқаринг: умуман РСФСРда рекорд миқдорда дон йиғиштириб олинган, озуқа экинлари мўл бўлган бир пайтда қишловнинг дастлабки уч ойида сут тайёрлаш ўтган йилгидан 10 фоиз, жумладан, марказий Қоратупроқ вилоятларида 15 фоиз, Волгабўйида 14 фоиз, Молдова республикасида 13 фоиз камайиб кетди. Украинанинг Львов, Одесса, Қозоғистоннинг Олмаота, Ўзбекистоннинг Самарқанд вилоятларида ҳам аҳвол шундай.

Биз шуни рўй-рост айтишимиз керакки, бу—чорвадорлар билан олиб бориладиган ишларда жиддий нуқсонларга йўл қўйилаётганлиги натижасидир. Бу борада кўпгина партия ташкилотлари, қишлоқ район партия комитетларининг ҳам айби бор. Ваҳолонки, бу борада анчагина тажриба тўпланган. Нима учун эндиликда ана шу тажриба ҳисобга олинмаяпти?

Орамизда, айниқса, шаҳарларда кўпгина шундай раҳбарлар борки, улар янги иқтисодий омиллар ва усуллар эълон қилинса бас, улар ўз-ўзидан ҳаракатга келади, деб қаттиқ ишонадилар. Ўтган йили кузда шундай бўлди: мўл ҳосил етиштирилди, деҳқонлар уни йиғиштириб олишда қийналишди, шаҳарликлар эса — оталиқ ташкилотлари ҳам, бошқалар ҳам кўп ҳолларда четда турдилар. Натижа сизларга маълум.

Келгусидаги ҳосил билан ҳам шундай вазият вужудга келиши сезилиб турибди. Бутун мамлакатда 5 миллион гектардан ортиқ майдонга кузги дон экилмай қолди, 30 миллион гектар майдон шудгор қилинмади. Бир қанча жойларда уруғлик тайёрлаш ва техникани ремонт қилиш, машина-ускуналар ва ўғит етказиб бериш билан боғлиқ ишларнинг аҳволи кўнгилдагидек эмас. Катта ҳажмдаги баҳорги ишларни деҳқонларнинг ўзлари уддалай олмайдилар, демак, кеч бўлмай туриб, қишлоққа амалий ёрдам бериш лозим.

Партия ташкилотларининг вазифаларидан бири—қишлоқда ишлаб чиқариш муносабатларини ислоҳ қилишга, кўп укладли иқтисодиётни қарор топтиришга фаол ёрдам беришдан иборат. Партия комитетлари ер ислоҳоти ўтказишда, махсус ер фондини вужудга келтиришда маҳаллий Советларга кўмаклашишлари зарур. Қишлоқ аҳолиси ва шаҳарликлар шу йил баҳоридаёқ оилавий фермалар, деҳқон хўжаликлари, кооперативлар ташкил этиш, шахсий ҳовли-жойларни мустаҳкамлаш учун ана шу ер фондидан ижарага ер участкалари олишлари мумкин бўлур эди. Қисқа қилиб айтганда, қишлоқни бутун чоралар билан юксалтиришга қарор қилган эканмиз, келинглар, бу ишга астойдил киришайлик.

Иқтисодиётни соғломлаштириш асосан бугунги кунда бошқарув ва хўжалик юритишнинг барча даражаларида молиявий фаолиятни нормал изга солишга боғлиқ. Иттифоқ ва жумҳуриятлар бюджетлари ўртасидаги номувофиқлик натижасида жойларда ижтимоий-иқтисодий дастурларни амалга ошириш учун ресурсларни аниқлаб олишда қийинчиликларга дуч келинмоқда. Пул даромадлари, бюджет камомади кўпайиб бораётганлиги давлатнинг ички ва ташқи қарзи, муомалада ортиқча пул кўпайишига, пулнинг қадрсизланиши кучайишига олиб келди.

Ўн иккинчи беш йилликда аҳолининг пул даромадлари 232 миллиард сўм кўпайиб, ундан аввалги беш йилликдагига нисбатан уч баравар ўсди. Қандай бозор, қандай иқтисодиёт бундай кўп миқдордаги пул ҳажмига бардош бериши мумкин, деган савол туғилади.

Омилкор молиявий сиёсат, давлат маблағларини муайян даражада тежаш, даромадларнинг хўжалик фаолияти натижаларига бевосита боғлиқ қилиб қўйилишини таъминлаш зарур.

Мамлакатда амалда пул ислоҳоти бошланди, бироқ бу иш ноизчил, катта қийинчиликлар билан ўтмоқда. Харид, улгуржи ва чакана нархлардаги кескин фарқ маҳсулот ва биринчи галда халқ истеъмоли моллари ишлаб чиқарилишига тўсқинлик қилиб, кўпгина корхоналарнинг молиявий аҳволини қийинлаштирди. Жойларда шусиз ҳам кескин сиёсий вазиятни янада мушкуллаштириб, нарх-навони ўзларича тартибга солмоқдалар.

Давлат чакана нархларининг барча республикалар билан келишиб олинган ягона қоидалари зарур. Бунда уларнинг келиб чиқиши мумкин бўлган барча ижтимоий оқибатлари пухта ҳисобга олиниши лозим. Бу ишда амалга ошириладиган ҳар бир тадбир пухта ўйлаб кўрилиши, нарх-наво оширилганда аҳоли кўрадиган зарарни ўз вақтида, жадал қоплайдиган самарали система амал қилиши зарур. Кам таъминланган фуқаролар, энг аввало, пенсионерлар, ногиронлар, ёшлар, айниқса, бунга дахлдордир.

Иқтисодий аҳволни изга солишга оид барча ишларни бозор муносабатларига ўтиш билан мустаҳкам боғлиқ равишда олиб бориш муҳимдир. Партия ўзининг бозорга муносабатини аниқлаб олди. Партия бозорни меҳнат омилларини ҳаракатга келтириш, рақобатни таъминлаш, яккаҳокимлик, текисчилик ва тайёрга айёрликдан халос бўлиш воситаси деб билади.

Амалда биз бозор сари боряпмиз. Мулкчилик тўғрисида, корхоналар ҳақида, янги солиқ системаси, банклар тўғрисида ва бошқа кўпгина қонунлар қабул қилинди. Бозор иқтисодиёти механизмлари амал қилиши учун ҳуқуқий муҳит қарор топа бошлади. Шу боисдан бизни бозор иқтисодиётидан воз кечиляпти ва хўжалик юритишнинг аввалги маъмурий усулларига қайтиляпти, деб айблаётганликлари асоссиздир.

Бозорга ўтиш иқтисодиёт ва ижтимоий-сиёсий соҳада унчалик маълум бўлмаган, кўпинча қаттиққўл чора-тадбирларни кўриш билан боғлиқдир. Жаҳон тажрибаси шундан далолат берадики, бу — муқаррардир. Ҳар қандай бозор дастурларининг асосчилари ҳам буни эътироф этмоқдалар. Бироқ шуни айтиш лозимки, Иттифоқ ҳукумати ана шундай тадбирлардан бирини қабул қилса, сиёсатчилар бу «халққа қарши тадбир», «шубҳали ғоя» деб жар солмоқдалар. Шу хусусда бир нарсани: бозор сари бориладиган йўлдаги ҳар бир тадбир ғаразли сиёсий найранг нишонига айлантириладиган бўлса, ҳеч қандай ислоҳот амалга ошмаслигини айтиш зарур.

Масалан, ҳозир кўпчиликни мулкни ислоҳ қилиш масаласи ташвишлантирмоқда. Бироқ, бу борада ҳам ҳозирнинг ўзидаёқ дастлабки нуқсонлар аён бўлиб қолди. Бир қанча республикаларда Иттифоқ идораларининг маъмурий-буйруқбозлик ҳукмини жумҳурият миқёсидаги ҳукм ўтказиш билан алмаштиришга уринишлар сезилмоқда.

Партия масалани бошқача тарзда ўртага қўймоқда. Бозор иқтисодиётида марказ ҳам, республикалар ҳам корхоналарга буйруқ бермаслиги лозим. Меҳнат жамоаларига амалда иқтисодий мустақиллик бериш керак, токи улар ишлаб чиқариш натижалари учун масъулиятни ўз зиммасига олсинлар.

Биз мулкчилик барча турларининг тенг ҳуқуқлилиги учун курашар эканмиз, унинг жамоа шаклларига афзаллик берамиз. Мулкни давлат тасарруфидан чиқариш ва уни хусусийлаштиришнинг пухта ишлаб чиқилган усуллари йўқ экан, бу жараён халқ мулкининг талон-торож қилинишига ва яширин иқтисодиёт қарчалонларига сотиб юборилишига йўл қўйиб бўлмайди. Партия комитетлари ҳозирнинг ўзидаёқ қабул қилинган қонунлар доирасида меҳнат жамоаларининг мулкни ижарага олиш, жамоа ва акционерлик корхоналари ташкил этиш орқали хўжалик ташаббус кўрсатишга бўлган ҳуқуқларини рўёбга чиқаришда уларга ёрдам беришлари мумкин.

Бозорга ўтиш чоғида одамларни ижтимоий ҳимоя қилиш муаммоси муқаррар кескинлашади. Келинглар, ижтимоий кескинликка сабаб бўладиган воқеаларга теран назар ташлайлик. Жамиятда мулкий табақаланиш кучаймоқда. Аҳоли кўпчилигининг турмуш даражаси пасайиб бормоқда. Ўтган йилнинг декабрь ойида колхоз бозорлари ва кооператив савдодаги нархлар ҳисобига чакана нархлар анча ошди.

Одамларни иш билан таъминлаш муаммоси кескинлашмоқда. Кўпчилик эса ишлаб пул топиши керак. 1991 йилда конверсия чоғида ишдан бўшатиладиган 600 мингдан ортиқ мутахассис ва ишчига янги касб-кор ўргатиш ва уларни бошқа иш билан банд қилиш талаб этилади. Ишлаб чиқаришга маблағ сарфлаш қисқариши натижасида қурувчиларнинг катта қисми ўзлари кўникиб қолган ишдан маҳрум бўлади.

Партия комитетлари бу соҳадаги вазиятни пухта билишлари, вазиятни юмшатиш учун ўзлари ишлаб чиққан тадбирларни таклиф этишлари керак. Структуравий ўзгаришлар натижасида ишдан бўшатиладиган кадрларни янги, халқ хўжалиги учун зарур бўлган фаолиятга ўтказиш ғоят муҳимдир. Шунинг учун ҳам одамларнинг малакаси ва иш вақтини жамият бой бермаслиги тўғрисида олдиндан ғамхўрлик қилишлари лозим.

Кўпгина ижтимоий масалаларни ҳал этиш мушкуллашди. Фойдаланишга топширилаётган уй-жойлар, мактаблар, касалхоналар ва бошқа иншоотларнинг сифати кўнгилдагидек эмас. Ўтган йилнинг ўзидагина аҳолига 29 миллион квадрат метр уй-жой фойдаланиш учун топширилмади.

Партия комитетлари буни фақат Советлар ва идораларнинг муаммоси деб ҳисоблашлари мумкин эмас. Уй-жой муаммосини ҳал қилишга маҳаллий кучларни, резерв ва имкониятларни сафарбар этиш зарур. Бу айни амалий ишлардан биридир.

Маърузачи долзарб жорий муаммоларни ҳал этиш зарурлиги тўғрисида гапириб, иқтисодиётда бир кун тўғрисида ғамхўрлик қилиш билан яшаб бўлмаслигига эътиборни қаратди. Иқтисодиётни барқарорлаштириш муаммоларини ҳал этар эканмиз, айни пайтда фан-техника тараққиётининг сўнгги ютуқларини ўзида жамлаши лозим бўлган ишлаб чиқариш кучларини такомиллаштириш ва янгилаш тўғрисида ўйлаш даркор. Бу илм-фанга, базавий тармоқларни ривожлантиришга, замонавий серунум машинасозликни, ресурсларни тежайдиган технологияларни яратишга маблағ сарфлашга мос келадиган пухта ўйланган сармоя сарфлаш сиёсатини тақозо этади. Бу борада кўп нарса Иттифоқ, шунингдек, республикалар ҳукуматларининг, режалаштирувчи идораларнинг мавқеига боғлиқдир.

Ўртоқ В. А. Ивашко жамиятни янгилаш жараёнида КПССнинг роли тўғрисида гапириб, партиянинг амалий мавқеи, энг аввало, аниқ-равшан ҳаракатларда ифодаланиши зарурлигини айтди.

Партия халқ билан мустаҳкам боғланган. Одамлар манфаати йўлидаги амалий ишлар партия обрўйини оширади. Бунинг устига, ижтимоий турмуш жараёнларида, янги иқтисодий, сиёсий, маънавий муҳитни шакллантиришда партиянинг иштирок этиши унинг янгиланишини жадаллаштиради.

Миллион-миллион коммунистлар ўзининг сиёсий тақдирини белгилашдан иборат қийин йўлни босиб ўтиб, партия сафида қолди. Кўпгина партия ташкилотлари, жумладан, итифоқдош республикаларнинг Компартиялари, жумҳурият ва вилоят ташкилотлари ўзини бир ёқлама ҳимоя қилишдан фаол ҳаракатларга ўтиб, аста-секин дадил бўлмоқда, бунёдкорлик ишларида ташаббус кўрсатмоқда.

Бироқ, умуман партия турмушини қайта қуриш суст бормоқда, бир қанча ташкилотларда эса фаоллик ва интизом сусаётганлиги сезилмоқда.

Биз аниқ вазиятга етарли даражада ўз вақтида муносабат билдирмаётганлигимизни танқидий руҳда тан олишимиз зарур. Режалаштираётган барча нарсаларимизни амалга оширишга муваффақ бўлолмаяпмиз. Лекин шуни рўй-рост айтайлик — бутун партия сингари Марказий Комитет, Сиёсий бюро, Котибият кейинги вақтда ғоят мураккаб сиёсий вазиятда иш олиб бормоқда. Ана шундай вазиятдан чиқишнинг фақат битта йўли бор — у ҳам бўлса, аҳиллик билан ишлашдан иборат.

Партиянинг барча тузилмалари — ўлка, вилоят, шаҳар, район партия комитетларининг аниқ-пухта ишлашини таъминлаш, қуйидан юқоригача партия ташкилотлари ўртасида алоқаларни мустаҳкамлаш — биринчи галдаги вазифадир. Бугунги кунда ҳар бир киши биз ягона партия эканлигимизни ва ҳамиша ўртоқларча бирдамликни намоён этишимиз кераклигини англаши лозим. Фақат шу йўл билангина жамиятда ғоявий ва маънавий мавқени мустаҳкамлаш ва янги марраларга чиқиш мумкин.

Ҳозирги шароитда иттифоқдош республикалар Компартияларининг КПССдаги ўрни тўғрисидаги масала биз учун янгича тарзда ўртага қўйилмоқда. Бу муаммонинг моҳияти қуйидагича: КПСС Уставига мувофиқ иттифоқдош Компартияларнинг мустақиллигини ва айни пайтда коммунистларнинг бутун партия платформасидаги ҳаракат бирлигини амалда таъминлаш керак. Коммунистлар байналмилалчи бўлгандагина, улар меҳнаткашларнинг умумий манфаатлари учун курашгандагина коммунист бўлиб қоладилар.

Ҳозирги вақтда Компартиялардаги аҳвол бир хил эмас. Раҳбарият миллатчилик хуружлари олдида чекинадиган, айирмачилар билан муроса қиладиган бўлса, Компартия меҳнаткашлар кўз ўнгида ўз мавқеидан, обрў-эътиборидан маҳрум бўлади ёки инқирозга юз тутади. Ва аксинча, Компартия социализм ва байналмилалчилик ғояларини қаттиқ туриб ҳимоя қилса, у ҳатто бузғунчи кучларнинг оғир зарбаларидан кейин ҳам ўзини йўқотмайди.

Бошланғич партия ташкилотлари фаолиятини кучайтириш ғоят муҳим аҳамиятга эга. Бошланғич партия ташкилотлари КПССнинг қисми сифатида мамлакатдаги ишлар учун маънавий жавобгар эканлиги тўғрисидаги ўринли ва ўринсиз танқиддан кейинги карахтликни суст бартараф этмоқда. Бир қанча бошланғич партия ташкилотларидаги аҳвол хавотирлик уйғотмоқда.

Бошланғич партия ташкилотларининг мавқеини мустаҳкамлаш, уларнинг меҳнат жамоаларидаги таъсирини кучайтириш учун баҳамжиҳат ҳаракат қилиш тўғрисида маъмурият ва меҳнат жамоалари кенгашлари билан шартномалар тузаётган, иқтисодий ўқувни ва сиёсий муҳокамаларни ташкил этишни, бошқа мажбуриятларни ўз зиммасига олаётган, меҳнаткашларнинг манфаатларини фаол ҳимоя қилаётган партия комитетларининг тажрибасини кенг қўллаб-қувватлаш муҳимдир.

Сўнгра нотиқ КПСС сафларининг таркиби, уларнинг сони, коммунистлар билан олиб борилаётган ишлардаги камчиликлар тўғрисидаги масалага тўхталди. Барча партия ташкилотларида КПСС аъзолари билан якка-ма-якка суҳбатлашиш тавсия этилди. Бундан мақсад — уларда партиянинг имкониятларига ишончни мустаҳкамлаш, долзарб масалалар юзасидан коммунистларнинг фикрини аниқлаш, шунингдек, партиядаги кучлар аниқ жойлаштирилишини билишдан иборат. Суҳбатлар якунлари умумлаштирилиб, партия сафларини ташкилий жиҳатдан мустаҳкамлашга оид зарур қарорлар қабул қилиш мумкин. Комсомоллар ва ёшларни партияга қабул қилиш соҳасидаги ишларни ҳам кучайтириш талаб этилади. Ишонтириш кучи орқали ёшларга доир фаол сиёсатни амалга ошириш билан уларга таъсир ўтказиш керак. Шундай қилинганда КПСС сафларига ёшларнинг кириб келиши табиий жараён натижаси бўлади.

Кун тартибида ҳокимият тўғрисидаги масала ғоят ўткир бўлиб турган ҳозирги пайтда, деди В. А. Ивашко, КПССнинг Советлардаги мавқеини мустаҳкамлаш зарур. Энг аввало, барча даражалардаги Советларда коммунист депутатларни жипслаштириш ва уларнинг ҳаракат бирлигига эришиш керак. Бунинг учун коммунистлар гуруҳлари (фракциялари)ни ташкил этишни фаоллаштириш лозим. Фракцияларнинг раҳбарлари вазифасига партия комитетларининг депутат этиб сайланган котибларини тавсия этиш мумкин бўлур эди. Улар учун бу ғоят муҳим иш бўлиши керак.

Советларда партия таъсирини кучайтириш мақсадида коммунистлар учунгина эмас, шу билан бирга амалий ишларда КПСС билан ҳамкорлик қилишга тайёр бўлган кишилар учун очилган депутатлар клубларидан кенг фойдаланиш лозим.

Партия ташкилотларининг ёрдамида ёки бевосита КПСС рўйхати асосида депутат қилиб сайланган КПСС аъзоси ўз партияси олдида ҳар қандай вазифадан ўзини озод деб ҳисоблайдиган ва ҳатто партиянинг сиёсатига қарши чиқишга тоқат қилиб бўлмаслигини ҳам айтиш керак.

Кейинги вақтда партиянинг ғоявий, тарбиявий вазифаси жиддий сусайганлиги маърузада таъкидлаб ўтилди.

Биз ўн йиллар давомида ижтимоий турмушда ҳукмронлик қилиш имконини берган барча имтиёзлардан қийинчилик билан халос бўляпмиз. Қанча кўп партиялар, гуруҳлар ва ҳаракатлар пайдо бўлмасин, улар ҳали КПСС билан баб-баравар мавқени эгаллай олмаслиги равшан. Бироқ бу уларни ҳисобга олмаслик учун асос эмас. Амалий мулоқот кучга эга бўлиши муҳимдир.

Бу борада маданият ходимлари, ижодкор зиёлилар кўп иш қилишлари мумкин. Эндиликда гўё қайта қуриш чекинаётганлиги ва барбод бўлаётганлиги тўғрисидаги жазавали гаплар эшитилмоқда. Бундай ҳиссиётга берилиб айтилган фикрлар зиёлиларнинг баъзи қисмига хосдир — улар ҳаддан ташқари олқишлашлардан ҳам, лаънатлашлардан ҳам тоймайдиган оғмачилардир. Юксак маънавийлик, ахлоқийлик, шахсга, шунингдек, табиийки, жамият ҳаёти нормаларига, давлат қонунларига ҳурмат билан муносабатда бўлиш хислатлари узвий хос бўлган ҳақиқий маданият ғоявий ва сиёсий қарашлардан қатъи назар, одамларни бирбиридан ажратмайди, балки бирлаштиради.

Ҳозир партия фаолиятидаги энг муҳим ва қийин жиҳат — жамиятда содир бўлаётган жараёнларни чуқур англашдан иборат. Бунинг учун партиядаги барча мавжуд илмий, ижодий имкониятларни, партиянинг илмий муассасаларини КПССнинг ҳозирги даврдаги сиёсатига доир назарияни ва долзарб масалаларни, ўтиш даврининг мураккаб муаммоларини ишлаб чиқишга сафарбар этиш зарур.

Матбуот, радио, телевидение жамиятимизда авж олиб кетган ғоялар курашида ташвиқот ва тарғиботнинг омма кайфиятини шакллантиришнинг энг қудратли омилига айланди.

Оммавий ахборот воситаларининг кўп партиялилиги — эндиликда ижтимоий турмушимиздаги аниқ ҳолатдир. Бироқ, улар афсуски, чинакам демократиялашнинг гувоҳи бўлмаяпти. Демократия куртакларини мустаҳкамлаш, амалий ечимларни қидириб топиш эмас, балки ҳамма нарсани шафқатсиз танқид қилиш кўпгина нашрларнинг асосий мақсади бўлиб қолди. Бундай танқид кўпинча ўз халқини, унинг тарихини, ўтган авлодларни ошкора таҳқирлашга айланиб кетмоқда. Гўё мамлакатга илгаригидек партия ҳукмронлик қилмоқда ва у ағдариб ташланса ҳамма нарса ўз-ўзидан изга тушади, деган фикр сиёсий жиҳатдан жоҳил кишиларга мўлжалланган.

КПСС Марказий Комитетининг Пленуми туҳмат кампаниясига қарши курашни кучайтиришни партия матбуотига топшириши мумкин эди. Коммунистларнинг шани ва қадр-қимматини шунчаки ҳимоя қилиб қолмай, уларнинг қайта қуришдаги мавқеини, халқнинг туб манфаатларига содиқлигини ҳам кўрсатиб бериш лозим.

Пировардида ўртоқ В. А. Ивашко ижтимоий ривожланиш жараёнларининг бутун зиддиятлилигига қарамай, совет кишисининг турмуши замонавий маданиятга муносиб тарзда бўлишига эришишдан иборат энг муҳим ишга асосий эътиборни қаратишимиз зарур, деди. КПССнинг мамлакат ва халқ манфаатларидан бошқа манфаатлари йўқ.

Биз ижтимоий турмушни демократиялаш ижтимоий иноқлик, барқарор иқтисодиёт, янгиланган ва мустаҳкам Совет Иттифоқи, бақувват давлат ҳокимиятини қарор топтириш йўлини қатъий ва изчил ўтказаверамиз. Бунда ҳеч кимда шубҳа бўлмаслиги керак.

(«Правда» газетасининг 2 февраль сони).

2

ҲАЗИНА

خزینه

«Тошкент ҳақиқати» рўзномаси ҳамда Ўзбекистон тарих ва маданият ёдгорликларини сақлаш жамияти Тошкент вилоят кенгашининг ойлик нашри

1

БУЮК ИПАК ЙЎЛИ БЎЙЛАБ

ЮНЕСКОнинг Парижда бўлиб ўтган 1989 йилги Бош конференциясида асримизнинг сўнгги ўн йиллиги «Жаҳон маданияти ўн йиллиги» деб эълон қилинди ва шу давр мобайнида махсус дастурни амалга оширишни олдига мақсад қилиб қўйилди.

Дастурда Европа ва Осиё халқларининг иқтисодиёт, фан, маданият соҳаларидаги алоқаларини мустаҳкамлаб, халқларни тинчлик йўлида бирлаштириш асосий ўринларни эгаллайди. Шунингдек, мазкур дастур халқларни ўз тарихига, маданиятига бой маънавий меросига қизиқиш ва меҳр уйғотишга ундайди, ёдгорликларни асраш ва улардан муносиб фойдаланишларини тавсия қилади.

Буюк ипак йўли барча давлатлар ва халқлар учун ҳаёт йўли вазифасини бажарган эди. Чунки бу қадимий карвон йўлларидан савдо-сотиқ билан бирга халқлар ўртасида иқтисодий, маданий алоқалар ҳам ривож топган. Бу йўллардан савдогарлар, олимлар, шоирлар, қўшиқчи ва раққослар, меъмор ва мусаввирлар давлатдан давлатга борардилар ва бошқа халқлар орасида ўз маданияти ва санъатларини намойиш қилардилар.

Тарихда шундай йўллар бўлган, уларнинг номлари: Каҳрабо йўли Нефрит йўли, Олтин йўли (Ўрта Осиё билан Эрон ўртасидаги йўл) деб аталарди Лекин энг қадимий, энг йирик ва машҳур жаҳон савдо йўли — Буюк ипак йўлидир.

Хитой мамлакатининг қадимий деворларидан бошланиб. Шарқий Туркистон саҳролари, Турфон воҳасидан ўтадиган бу йўл Рум давлатигача, яъни Византиягача чўзилган эди. Буюк ипак йўли бир неча трассалардан иборат бўлиб, Турфондан Бадахшон, Бақтрия, Эрон каби жойларга қадар чўзиларди. Улар ичида ўша даврларда машҳур бўлган Қашқар, Фарғона, Хўжанд, Самарқанд, Жиззахлар ҳам бор. Тошкент воҳаси қадимда Чоч, Шош номлари билан аталганлиги кўпчиликка маълум. Абулқосим Фирдавсийнинг ўлмас асари «Шоҳнома»да ҳамда «Авесто» мадҳиясида Чоч ёки Шош мустақил шаҳар, хароба сифатида эрамизнинг 262 йилидан маълумлиги ва бу воҳа барча карвон йўллари марказида турганлиги айтилган. Шошда ва унинг атрофи — Илоқда олтин, кумуш, мис қазиб олинарди ва тангалар ясашда фойдаланиларди. Ҳозирги айрим манбаларда учрайдиган «Кўҳисим», «Илоқ», «Шош-Илоқ» номлари ўша даврларда катта олтин, кумуш ва мис конлари бўлганлигидан далолат беради. Кўҳисим кумуши, Илоқ ферузаси жаҳонга машҳур бўлган. Бизнинг воҳамиз меваларга бой бўлганлигидан, битикларда айтилишича ўша вақтларда молга ҳам едирардилар.

Шошнинг ҳунар марказларидан ажойиб гиламлар, наматлар, шолчалар, жун матолари ва ундан тикилган кийимлар, аскарлар кийими ва асбоб-ускуналари савдога олиб кетиларди. Бутун Шарқ оламида Шошнинг камонлари ва ўқлари машҳур бўлган.

ЮНЕСКО томонидан уюштирилаётган «Буюк ипак йўли» экспедицияси жумҳуриятимизнинг кўпгина шаҳар ва қишлоқларидан ўтади. Улар ичида Тошкент воҳасининг қадимги пойтахти ҳисобланган Қонқа шаҳри харобалари ва Шоҳруҳия ёдгорликлари ҳам бор. Ҳар иккала жой ҳам Оққўрғон ноҳиясида жойлашган.

«Буюк ипак йўли» экспедицияси — тинчлик, халқлар орасида дўстлик ва қардошлик, маданий алоқаларни ўрнатувчи экспедициядир. Биз шу экспедицияда қатнашар эканмиз, Тошкент воҳасининг қадимий ёдгорликлари, ўзбек халқининг асл дурдоналарини ўрганишни, улар ҳақида маълум бўлган ҳамма нарсани билишни барчага тавсия қиламиз ва бу борада ўз меҳнатимизни, вақтимизни аямаймиз.

Г. БОГОМОЛОВ,
тарих фанлари номзоди,
Ўзбекистон тарих ва маданият ёдгорликларини сақлаш жамияти Тошкент вилоят кенгаши аъзоси.

Юртдошларимиз хотирасига

Ўтган йилдан бошлаб тарих ва маданият ёдгорликларини сақлаш жамияти вилоят кенгаши ўзининг маблағларидан маълум бир қисмини суронли уруш йиллари фронтда ҳалок бўлган ва қабрлари Ўзбекистондан узоқда қолиб кетган юртдошларимиз хотирасига бағишлаб жойларга юбормоқда.

Шу йилнинг январь ойида Иттифоқ миқёсида икки минг сўм пул жўнатилди. Бунгача Москвадаги қидирув ишларини мувофиқлаштирувчи кенгашга икки минг сўм, Новгород вилоятига уч юз сўм, Запорожье вилоятига икки юз сўм миқдорида пул ўтказилди.

Россия ва Украина ўрмонларидаги окоплардан топилаётган жангчилар суяклари орасида ўзбекистонликлар ҳам анчагина. Биргаликдаги ишларимиз натижасида уларнинг кўпчилиги қайта кўмилдилар. Байрам ва мотам кунлари бу юзлаб қабрларга эндиликда Новгород, Запорожье вилоятларида яшовчи фидойилар гулчамбарлар келтиришади. Улар орасида «Ўзбек жангчиларига Ўзбекистондан» деган ёзувли гулчамбарлар ҳам бўлади. Бу бизнинг улкан Хотира ишига қўшаётган кичкинагина ҳиссамиздир.

З. ЭШМИРЗАЕВА.

2

АМИР ТЕМУР ФАТВОСИ БИЛАН

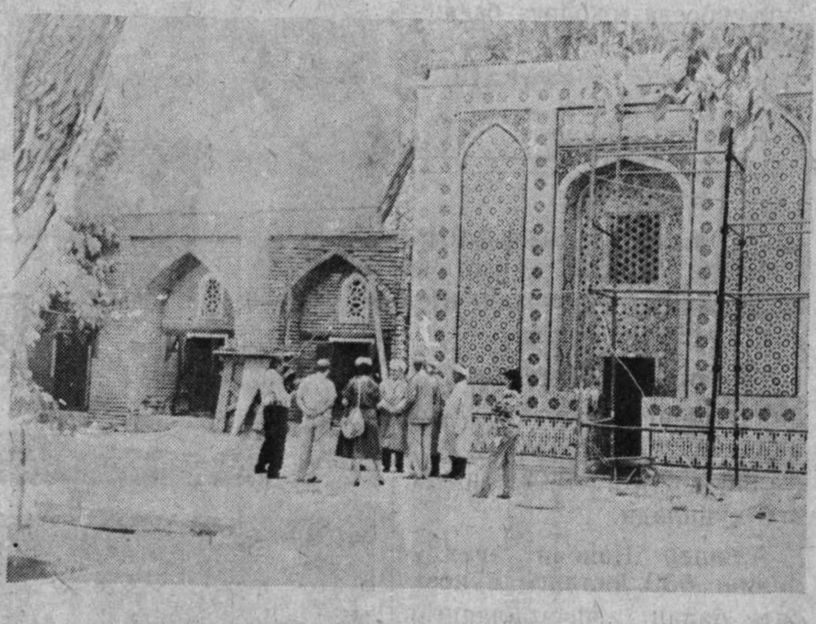

Калинин ноҳияси ҳудудида жойлашган Тошкент — Самарқанд йўлидаги Зангиота ансамбли (меъморчилик комплекси) кўпчиликка таниш қадамжо ҳисобланади.

Манбаларда ёзилишича Зангиотанинг исми аслида Ойхўжа ибн Тошхўжа бўлиб, шошлик (тошкентлик) тарихий шахс ҳисобланган. Тарихий битикларда Зангиота Аҳмад Яссавийнинг муриди, сўфий шоир Сулаймон Ҳаким ота Бақирғонийнинг шогирди эканлиги ва у милодий 1258 (ҳижрий 656) йилда оламдан ўтганлиги таъкидланади.

Ривоятларга кўра эса, у чўпонларнинг пири, авлиё қиёфасида гавдаланади.

Меъморчилик комплекси Зангиота ва унинг аёли бўлмиш Анбарбиби мақбараларидан, мадраса-хонақоҳ, масжид, минора, шийпон, дарвозахона ва ҳовуздан иборат қурилган.

Археологик изланиш ва тадқиқотлар шуни кўрсатадики, Зангиота мақбараси XIV асрнинг 80-йилларида Темур фатвоси билан қурилган. XV асрнинг 20-йилларидаги жорий таъмирлаш, безаш ишлари Улуғбекнинг қурилишдаги фаолиятига мос келади.

Зангиота мақбараси ва унинг атрофидаги бинолар ҳозирги давримизга қадар бир неча бор таъмирланган. XVI аср охирлари XVII аср бошларида мақбаранинг шикастланган жойларини тиклаш ишлари бажарилган. 1868 йили зилзила оқибатида пештоқ ва гумбазлар яна бузилди. 1870 йили қайта таъмирланиб, Намозгоҳ мачитига қўшиб ёғочли айвон қурилди, ганчкорлик, наққошлик ишлари амалга оширилди.

СУРАТДА: Зангиота меъморчилик обидаси.

ҚАВАРДОНДА БИР ҚЎРҒОН

Паркент ноҳиясининг Кавардон қишлоғи яқинида катта бир қўрғон бор. Тўғрироғи ҳозирги вақтда бу қўрғоннинг харобаси қолган. Бу Кавардон ёки Кабарна шаҳридир. Археологларнинг, олимларнинг бир неча йиллардан бери олиб борган тадқиқотлари уларни ана шундай тўхтамга келтирди.

Тошкент воҳасининг кўплаб шаҳарларидан бири ҳисобланмиш Кавардон шаҳри Тошкентнинг шимолий қисмида жойлашган, ёки Янгибозордан 6 километр шимоли-шарқдадир. Унинг қолдиқлари 1972 йилда шу қишлоқда истиқомат қилувчи Мўмин ака Ниғмонхўжаев томонидан Ҳамдам канали қазилаётганида топилган ва археологларга хабар қилинган. Археологик изланишлар жараёнида Кавардон ўз вақтида катта бир шаҳар бўлганлиги маълум бўлди.

Ривоятларга қараганда бу шаҳар эр-хотин томонидан бошқарилган бўлиб, қуршов вақтида хотин босқинчилар лашкарбошисини севиб қолади ва қалъанинг сув таъминоти сирини айтиб беради. Сувга сомон ташлаб, йўлини билиб олган босқинчилар қалъани қўлга киритишга муваффақ бўладилар ва уни вайрон этиб, мудофаачиларни қириб ташлайдилар. Шунга ўхшаш ривоятлар анчагина.

Қалъага кириш йўли унинг шимол қисмида бўлиб, зина билан кўтариладиган йўл қисми сақланиб қолган. Кавардон (ёки Кабарна) ёдгорликларида ўтказилган текширишлар салмоқли натижалар берди. Шаҳарнинг энг пастки қатлами эрамизнинг II—IV асрларига ёки III—V асрларига мансубдир. Бунга ўша қатламдан топилган ноёб буюмлар исбот бўла олади. Шунингдек, у ердан кўпгина тош қуроллар топилган. Топилмалар Кавардон атрофида қадимий одамлар яшаганликларидан гувоҳлик бериб турибди. Шуни ҳам айтиб ўтиш керакки, бу ҳудудда эрамиздан аввалги VII—VI асрларга оид тош буюмларга, ўша даврга мансуб ертўлаларга дуч келинган.

Ёдгорлик қадимги одамларнинг яшашлари учун қулай шароитларга эга бўлган. Унда топилган тош қуроллар юқори палеолит даврига мансублиги маълум бўлди. Бундан ташқари ўша давр одамлари асосан деҳқончилик билан шуғулланишган экан.

Худди шундай ёдгорлик Паркент ноҳиясининг Заркент қишлоғида ҳам топилди. Демак, Бургалик маданиятига мансуб қабилалар Тошкент воҳасида тарқалган бўлиши эҳтимолдан ҳоли эмас.

Кавардон ертўлалари ўрганилиши ҳали тугагани йўқ. Ҳозирги даврда икки ертўлагина тадқиқ қилинди, холос. Уларни қазиш мобайнида турли-туман уй-рўзғор буюмлари, ўчоқ қолдиқлари ва шу даврга мансуб бошқа ашёлар топилди.

К. АЛИМОВ,
ЎзССР ФА археология олийгоҳининг илмий ходими, тарих ва маданият ёдгорликларини сақлаш жамияти вилоят кенгашининг аъзоси.

ЎТМИШ УНУТ БЎЛМАЙДИ

Янгийўл ноҳиясининг «Коммунизм» жамоа хўжалигида мана ўн йилдирки, шон-шуҳрат музейи ишлаб турибди. Унга уруш ва меҳнат фахрийси кекса муаллим Шермат ака Бегматов раҳбарлик қилади. У кишининг музейни ташкил этишдаги ҳиссаси катта бўлган. Ҳозирги пайтда катта маданият даргоҳига айланиб қолган бу ерга хўжалик аҳолиси уйларида сақланиб қолган қадимий буюмларни, ашёларни олиб келиб экспонатлар сафини бойитганлар. Шермат акага унинг ҳамкасби уруш ва меҳнат фахрийси Абдулла ака Сайдалиев яқиндан ёрдам бермоқда. Бу икки отахон тарих ва маданият ёдгорликларини сақлаш Жамияти вилоят кенгаши ва «Прометей» қидирув клубининг фаол аъзолари ҳисобланадилар.

З. МИРЗАЕВА.

3

ҚОНҚА

• Мозийнинг нотаниш лавҳалари •

Тошкентдан эллик километр узоқда, ғарби-жанубда Оққўрғон ноҳиясининг «Ленинизм» жамоа хўжалиги ерларида қудратли Сирдарёдан унча узоқ бўлмаган масофада Тошкент воҳасидаги энг катта қадимий шаҳар маданияти ёдгорлиги харобалари ястаниб ётибди. Маҳаллий аҳоли тилида у Қонқа деб юритилади. Қонқага яқинлаб келганимиз сари экинзорлар орасида қачонлардир кўмилиб кетган катта, кенглиги бир неча юз метр келадиган дарё илон изи бўлиб шимоли-шарқ томондан шаҳар деворлари бағрига келиб туташади. Демак, шаҳар мана шу дарё бўйида қад кўтарган экан! Кейин ер устида олиб борилган ишлар натижасида бу дарёнинг юқори қисми излари ҳозирги Оҳангарон дарёси билан туташ бўлганлиги аниқланди. Демак бизнинг кўз ўнгимизда қачонлардир ўзанини ўзгартириб ташландиқ Чирчиқ водийсига қўшилиб кетган Оҳангарон дарёсининг излари намоён бўлади.

Тепадан Қонқа энди ниш уриб келаётган кўм-кўк ғўзалар ва шолипоялар орасида улкан бир оролга ўхшаб кўринади. Узун икки километрча чўзилган, емирилган деворлар, баланд доира шаклидаги миноралар баланд-паст бўлиб бир юз эллик гектарча жойни қамраб олган. Унинг ичида биз учта шаҳристонни кўрамиз. Ушбу учта шаҳристонлар бир-бири билан мустақил деворлар, чуқур жарликлар билан ўралган. Шаҳарнинг шимол томонида улкан, баландлиги қирқ метрдан ошадиган ва кенг жарлик билан ўралган баланд тепалик бор.

Бу жонсиз шаҳар айниқса ёз ойларида қуёш сонсиз тепаликлар устида танҳо ҳукмрон бўлган паллаларда, ер тандирдек қизиган дамларда янада руҳсиз кўринади. Бу мудҳиш манзарани гоҳ-гоҳо иссиқ шамол таъсирида кўтарилган чанг-тўзон бузиб туради. Лекин эрта баҳорда қуёшга интилиб, ердаги намни симириб униб чиққан майсалар бу тепаликларга, қияларга, жарликларга ўзга бир нафосат, ўзга бир жозиба ато этади. Мана шундай дамларда ўз қаърида миллион-миллион сиру асрорларни яшириб ётган шаҳар харобалари жонланиб кетгандек туюлади. Тепаликлар остида уларнинг нимним излари, шаҳар қурилишларининг мураккаб режалари намоён бўлади. Узун-узун занжирсимон йўллар аниқ кўчаларга, чуқурликлар, жарликлар эса ҳовузларга, бозор майдонларига айланиб қолади.

Археологлар бундай ерлар устида ўсадиган ўсимликларга қараб жойнинг аҳамиятини, ёдгорлик бор эканлигини аниқлашни анчадан бери ўзлаштириб олганлар. Ўсимликлар ер остига яширинган қадимги қурилмаларнинг қаттиқ, қуруқ деворларини қолдириб, уйларнинг, деворларнинг нураб тушган юмшоқ тупроқларида, ҳовлиларда ўсиб, қадимги меъморлар бунёд этган иморатларнинг шаклларини чизиб беради.

Мана кутилмаганда бир қатор паст-баланд тепа-тепачалар кишилар яшайдиган хонадонларга айланиб бир маҳалла ҳосил қилади. Хонадонлар орасида илон изи тор кўчалар пайдо бўлади. Бу кўчалар бир-биридан ярим шар шаклидаги ҳовли боғларга бориб тақалади. Мана қадим-қадимдагидек чуқур-чуқур кенг ҳовузлар, ўша юз минг йил аввалги ҳолатига келиб зилол сув билан тўлгандек, бозор манзилгоҳлари одамлар билан яна гавжум бўлгандек туюлади.

Йўл ичкарига шаҳар ичига етаклайди. Сўнг яна янги деворларга келиб тақалади. Бу деворлар олдингисидан баланд ва салобатли. Бу деворлар тўғри бурчак шаклида бўлиб, баланд, доира шаклида занжирбанд тепалар ташкил этади. Мана, қачонлардир қоровулхона вазифасини ўтаган қалин қудратли миноралар. Улар занжири фақат дарвозалар қурилган жойда узилади. Шаҳарларнинг ичкарисида бу деворлардан ҳам мустаҳкамроғига — учинчи деворларга дуч келамиз. Бу деворлар ўзининг баландлиги билан, ҳозир ҳам ўтиб бўлмас мустаҳкамлиги билан кишини таажжубга солади. Шаҳарнинг ички деворларини ҳимоя қилиш учун унинг ташқарисида беш гектарча келадиган жойни эгаллаган эни қирқ метрдан ошадиган жарлик ҳандақ ястаниб ётади. Жарлик бир ерида кескин тораяди. Балки бу ер осма кўприк қурилган жой бўлгандир?

Ҳақиқатан ҳам, шаҳарнинг тепасидан тушган айланма йўл шу ерга келиб тақалади. Девор ҳам шу ерга келиб тўрт бурчак йўл ҳосил қилади. Бу ердаги харобаларнинг кўриниши шу йўл қачонлардир икки қатор минора билан ҳимоя қилинганидан далолат беради.

Шаҳарнинг ички мудофаа ҳандағидан ўтиб, унинг ўта мустаҳкамланган уч карра қалъа девори билан ўралган қисмига кириб келамиз. Қизиқ, бу нима бўлдийкин? Шаҳарнинг шимолий бурчагида, ички шаҳардан ажралган ҳолда яна битта ҳандақ остида янада мустаҳкам энг сўнгги арк ёки қўрғон — Қонқа пайдо бўлади.

Асрлар давомида кўп марта ғанимлар томонидан қамал қилинган, паҳлавон, ярим вайронага айланган қўрғон ҳозир ҳам душман забт этолмайдиган мустаҳкам кўринади. Унинг деворлари тик ҳандаққа тушади, ҳандақ ёнидан айланма тор йўл тепага кўтарилади. Бу айланма йўл ҳарбий санъатни чуқур эгаллаш натижаси эканлиги кўриниб турибди.

Шаҳарни одамлар тарк этиб, ташлаб кетганларига кўп асрлар бўлган. Қўрғоннинг мустаҳкам деворлари, шаҳарнинг қалъалари, ташлаб кетилган уйлар, ибодатхоналар, емирилиб кетган, ҳаттоки, шаҳарнинг номи ҳам одамлар хотирасидан кўтарилиб кетган. Балки шунинг учун бўлса керак, шаҳарнинг қадимийлигидан ва қудратлилигидан гувоҳлик берувчи харобалари, кўплаб афсоналар, ривоятлар туғилишига сабаб бўлгандир? Айрим кишилар шаҳарнинг номи Қонқани қадимги давлат Кангха билан боғлайдилар. Бу қадимги шарқ дини зардуштийликнинг Авеста гимни ва «Шоҳнома» достонидан маълум бўлган Кангидиз шаҳар-қалъа билан боғлиқ. Кангидиз афсонавий турон подшоси Афросиёбнинг пойтахти бўлган.

Бу афсона албатта. Ҳақиқатан ҳам, шаҳарнинг қадимий номи мутлақ йўқолиб кетганми? Манбаларга мурожаат этиб кўрамиз. Бизгача шарқ ўрта аср тарихчиларининг, сайёҳларининг йўлномалари етиб келган. Ахир улар ўзларининг маълумотларида, ёзувларида шундай катта улкан шаҳар ҳақида маълумот беришни унутмагандирлар.

Бундан қирқ йил олдин шу манбаларни ўрганган, Тошкент воҳасида қадимий карвон йўллари бўйлаб экспедиция уюштирган археолог Михаил Евгеньевич Массон бу қадимий ўрта аср харобаларини, шаҳарларни Харажкент деб белгилади. IX—XII аср араб ва форс жўғрофларининг берган маълумотларида шаҳарнинг номи таниб бўлмас даражада ноаниқлик билан ҳар хил: Харашкет, Харахкент, Хушкент, Ҳуснкент ва бошқа тарзларда берилади. М. Е. Массон шаҳар номини Харашкет — кулонлар шаҳри деб қабул қилади. Аммо яқинда XI аср тангаларидан бирида яна бир ном Харажкет ўқилади. Кўриниб турибдики, гап бир ҳарф устида кетаяпти, лекин, «Харраж» таржима қилинганида, марказий давлатнинг хазинасига тушадиган «солиқни» билдиради. Демак, бизнинг шаҳарнинг тангага туширилган номи — Харажкет. Бу ном шаҳарнинг пойтахти — даражасида туришини кўрсатади. Шундай қилиб шаҳар ўзининг олдинги қадимий номига эга бўлди.

Минг йиллар аввал солномачилар Харажкетни пойтахт шаҳри Чочдан кейин катталикда иккинчи шаҳар эканини қайд этишган. У жанубий карвон йўлида Чоч, Сирдарёдан бир фарсах ерда жойлашган эди. Шундай баҳодир шаҳар ҳақида ҳунармандлик, савдо маркази, халқаро аҳамиятга эга бўлган, Яқин Шарқдан Марказий Осиёга Нишопур, Марв, Бухоро, Самарқанд ва Мисрга Тошкентдан ўтадиган йўл устида бўлган шаҳар тўғрисида шугина маълумот берилган.

Тўғри, ўрта асрларда бу ердан ўтувчи йўл транзит йўл бўлмай қолди. Мовароуннаҳрнинг улкан ҳунармандлик маркази турли-туман молларни ишлаб чиқариб транзит йўлни букиб қўяди. Шунинг учун бир вақтлар ўзининг халқаро алоқалари, карвон йўллари билан машҳур бўлган даргоҳ Ўрта Осиё ҳукмдорлигидаги ички савдо тармоқларига айланиб қолди.

Савдо-сотиқ ишларида ҳар бир шаҳарнинг ўзига хос мавқеи, иқтисодий кўлами қандай эди? Бу каби саволларга ҳозир Бинкент-Тошкент ёки Харажкет—Қонқа йирик шаҳар марказларида қазиш-ўрганиш ишларини олиб бораётган археологлар жавоб беришлари мумкин. Чунки мана шуларда Тошкент минтақасининг иқтисодий, маданий ривожи, қадимий одамларнинг шаҳар қурилиши илғор усуллари мужассамлашган. Буларнинг ҳаммасини мана шу машаққатли қазиш ишлари оқибатида билиб олиш мумкин. Бизга Харажкет сир-асрорларини очиш учун кўпгина маълум ва номаълум тўғаноқлар кўндаланг бўлиб турарди. Дарҳақиқат ўн йиллар, юз йиллар, қўйингки минг йиллар ўтиши натижасида қанчадан-қанча мураккаб иқтисодий, сиёсий воқеа, ҳодисалар содир бўлган, шаҳарда истиқомат қилувчи кишиларнинг неча авлодлари, подшолар келиб кетган. Буларнинг ҳаммаси ўз вақтида ҳаётлари, фаолиятлари билан маълум из қолдириб кетганлар. Ҳар бир тарихий давр бир-бирининг устига тушиб шаҳар қат-қат қатлама шаклини олди. Хўш, унинг негизи, ўзаги, биринчи ғишти, унга дастлабки ҳаёт бахшида этган нуқта қаерда? Табиий офатлар, вақт жароҳатлари гирдобига ғарқ бўлган, мангу сукунат дарёсига чўккан бу диёр қачон ва нимадан шундай кўргуликларни бошидан кечирди? Бу каби жумбоқларни ҳал этишга археологларнинг олиб борган қазиш ишлари жавоб беради.

Ю. БУРЯКОВ,
тарих фанлари доктори.
В. НАБОКОВ,
археология билимгоҳининг илмий ходими.

● Суратларда: Қонқа шаҳри харобаларидан топилган, ҳайвон шаклидаги хуштак, сопол муҳр, ҳайкалча ва бинонинг бир бўлагини кўриб турибсиз.

ЎҚУВЧИЛАРДА ҚИЗИҚИШ КАТТА

Шу йили вилоятимизнинг Оққўрғон, Бўстонлиқ ва Паркент ноҳияларида археология экспедициялари ўзларининг ёзги мавсумларини бошлайдилар. Оққўрғонда илгари ўрганилаётган Қонқа ва Шоҳруҳияга эндиликда Эгартепа харобаси ҳам қўшилди. Бу харобани ўрганишда оққўрғонлик 22- ва 23-ўрта мактаб ўқувчилари асосий ишларни бажарадилар. Уларга таниқли археолог В. И. Набоков устозлик қилади.

Бўстонлиқ ноҳиясининг тоғ орасида жойлашган Шоҳжувар номли қадимий шаҳарни ўрганиш ишлари ҳам шу йилга мўлжалланган. Бу жойни археолог-олим М. Тихонин тадқиқ қилмоқда. Унга ҳам қишлоқдаги ёшлар яқиндан ёрдам беришмоқда.

Паркент ноҳиясида эса Кавардон ёки Кабарна қадимий шаҳрини ўрганиш ишлари давом эттирилади. Бу экспедицияни К. Алимов олиб боради.

1991 йил—Ўзбекистонда Алишер Навоий йили

«НИШОНЛАРДА НАВОИЙ ТИМСОЛИ»

Яқинлашиб келаётган шоир маъракаси маданият ва санъат арбобларининг кўпчилигини бадиий асарлар яратишга ундади. Чунончи, тошкентлик ёш ҳайкалтарош Сайдолим Шарипов эсдалик нишонларини тайёрлади. Бу нишонларда ажойиб мутафаккир яшаб ижод қилган давр ўз аксини топди. Муаллифнинг узоқ муддат ишлашига, манбаларни, турли-туман тарихий адабиётларни, қўлёзмаларни ўрганишига тўғри келди. Айниқса шарқ миниатюралари унга катта таъсир кўрсатди. Ҳайкалтарош шоир тасвирини тушираётганида миниатюра устаси Маҳмуд Музаххиб чизган суратга асосланди.

С. Шарипов нишоннинг бир томонига Навоийнинг бўй-бастини тўла туширди, унинг атрофини парилар қуршаб олган: бири қасида ўқияпти, иккинчиси ажойиб сўз устасининг бошига гулчамбар кийдиряпти. Қуйи томонида шоир оёқлари остида сакраётган оҳу, у Навоий шеърияти гўзаллиги ҳамда мафтункорлигининг рамзидир. Шунингдек шоир асарлари куч-қудратини акс эттирадиган кучли шернинг тасвири туширилган. Медалнинг иккинчи томонига араб ҳарфлари билан Навоийнинг ўлмас сатрлари битилган: «Одамий десанг демагил одамий, оники йўқ халқ ғамидин ғами».

Сайдолим Шарипов шеърият ва санъат мавзусига биринчи марта мурожаат қилаётгани йўқ. У ўзининг аввалги асарларини Умар Ҳайём, Увайсий, Мукаррама Турғунбоева ижодига бағишлаган эди.

(ЎзТАГ).

Ўзбек шоири, мутафаккири ва давлат арбоби Алишер Навоий таваллудининг 550 йиллиги муносабати билан эсдалик тангани муомалага чиқариш тўғрисида

СССР Давлат банки ўзбек шоири, мутафаккири ва давлат арбоби Алишер Навоий таваллудининг 550 йиллиги муносабати билан 1 сўмлик эсдалик тангани муомалага чиқаради.

1 сўмлик эсдалик танга оқ рангли мис-никель қотишмасидан тайёрланган бўлиб, диаметри 31 миллиметр бўлган доира шаклидадир.

Танганинг ўнг ва тескари томонлари айланаси бўйлаб қабариқ ҳошия бўлади.

Танганинг ўнг томонига СССР Давлат герби жойлаштирилган, унинг остига «СССР», икки сатрга танганинг қийматини билдирувчи «1 рубль» ва зарб этилган йилни билдирувчи «1991» санаси ёзилади.

Танганинг тескари томонига Алишер Навоийнинг қабариқ тасвири туширилади, унинг чап томонида доира бўйлаб «1441—1501» саналари бўлади, пастида икки сатрда «Алишер Навоий» сўзлари ёзилади.

Танганинг айланаси бўйлаб «Одинь рубль» сўзлари икки марта ўйиб ёзилиб, ораси икки нуқта билан ажратиб қўйилади.

Алишер Навоий таваллудининг 550 йиллиги муносабати билан чиқариладиган эсдалик танга 2,5 миллион дона бўлади, шу жумладан 0,35 миллион донасининг сифати яхшиланган.

Эсдалик танга тўловларнинг ҳамма турларига, шунингдек жорий, ҳисоб варақаларига ёзишга, омонатга, аккредитив ва жўнатиш учун ҳеч бир чеклашсиз ўз қиймати бўйича қабул этилиши мажбурийдир.

СЎЗ САНЪАТКОРИНИ ШАРАФЛАБ

КАЛИНИН ноҳиясидаги «Ўзбекистон ССР 50 йиллиги» шўро хўжалиги ҳудудидаги Акмал Икромов маҳалласида Алишер Навоий таваллудининг 550 йиллигига бағишланган адабий кеча ўтказилди.

Кечани маҳалла қўмитасининг раиси Ф. Икромов очди. Жумҳуриятимиз пойтахтидаги Алишер Навоий номли Адабиёт музейининг раҳбари, Ўзбекистон Фанлар академияси Ҳ. Сулаймонов номли Қўлёзмалар илмгоҳининг илмий ходими Б. Валиев мутафаккир шоир яшаган ва ижод қилган давр, улуғ сўз санъаткоридан мерос бўлиб қолган асарлар ва уларнинг жаҳон адабиётида тутган ўрни хусусида тўпланганларга сўзлаб берди. Тўпланганлар Адабиёт музейи томонидан ташкил этилган Алишер Навоий китоблари кўргазмаси билан ҳам танишдилар. Бу уларнинг шоир ҳаёти ва ижоди тўғрисидаги тасаввурини янада бойитди.

Сўнгра ноҳия маданият уйининг хушовоз хонандаларидан Ш. Пўлатов ва М. Мирмаҳмудовлар Навоий ғазаллари билан айтиладиган «Ушшоқ», «Кўча боғи», «Насри уззол» сингари классик қўшиқларни маҳорат билан ижро этиб, йиғилганларнинг олқишига сазовор бўлдилар.

Ҳ. ШОДИЕВ.

● СУРАТЛАРДА: маҳаллада ўтказилган навоийхонлик кечасидан лавҳалар.
МУАЛЛИФ суратлари.

ИШЧИ-ДЕҲҚОН МУХБИРЛАРИ ДОРИЛФУНУНИНИНГ ТАЛАБАЛАРИ ДИҚҚАТИГА!

«ТОШКЕНТ ҳақиқати» муҳарририяти ҳузуридаги ишчи-деҳқон мухбирлари дорилфунунининг навбатдаги машғулоти бўлади. Бу сафар жумҳуриятда хизмат кўрсатган халқ маорифи ходими, ишчи-мухбирлар дорилфунунини 1962 йилда тугатган Ҳамидулла ЙЎЛДОШЕВ ўзининг қаламкашлик тажрибалари ҳақида суҳбатлашади.

Машғулот 8 февраль куни соат 18.00 да, 7-қават, 760-хонада ўтказилади.

● Янги китоблар

«Уч бўталоқ...» ва бошқалар

Яқинда «Чўлпон» нашриёти болаларга мўлжалланган қатор бадиий ва эртакнамо асарларни босмадан чиқарди. Булар Т. Қаҳҳорнинг «Тоғнинг парвози», О. Мўминнинг «Мен робот — Я робот», С. Ҳожибоевнинг «Қувноқ алифбе», СССР халқлари эртакларидан танлаб тузилган «Тилга кирган кўзача» сингари китоблардир.

Айниқса, Т. Адашбоевнинг «Уч бўталоқ ва сирли қовоқ» асари ўқувчилар диққатини ўзига тортди. Ундаги ҳаётбахш ҳикматли эртаклар қаҳрамонлари турмушимизда учраб турадиган иллатларни фош этишдан ташқари болаларни қувноқликка, ҳозиржавобликка, дўстларга садоқатли бўлишга ундайди. Бундан ташқари ўқувчилар ушбу китобда шоирнинг немис ва македон адабиётларидан ўгирган янги таржималари билан ҳам танишадилар.

Т. ЕРҚУЛОВ.

ЭЪЛОНЛАР БУРЧАГИ

«СУҒДИЁНА— МОВАРОУННАҲР»

ЎЗБЕКИСТОН ТАРИХ ВА МАДАНИЯТ ЁДГОРЛИКЛАРИНИ САҚЛАШ ЖАМИЯТИ, ЖУМҲУРИЯТ МАДАНИЯТ ВАЗИРЛИГИ, ФАНЛАР АКАДЕМИЯСИ ҲАМДА АРХИТЕКТОРЛАР УЮШМАСИ

ўзбек халқининг тарихи, маданияти, адабиёти, санъати, мусиқаси, қадимий урф-одатлари, шунингдек, унинг буюк алломалари Абу Али Ибн Сино, Абу Райҳон Беруний, Ал-Хоразмий, Ал-Форобий, Ал-Фарғоний, Баҳоваддин Нақшбандий, Ҳаким Ат-Термизий, имом Ал-Бухорий, Аҳмад Яссавий, Алишер Навоий, Улуғбек, Бобур ва яна қанчадан-қанча халқимиз тарбият этиб етиштирган улуғ зотлар ҳақида бадиий оммабоп кўп серияли фильмлар яратишни мақсадга мувофиқ деб топдилар.

Ҳозирги кунда «СЎҒДИЁНА» — ХУДОЛАР МАКОНИ» фильми устида иш олиб бориляпти.

Бу фильм VI—VIII асрлар аро Ўрта Осиёда кечган тарихий ва сиёсий воқеаларни ўз ичига қамраб олиб, ўша давр намояндалари: қадимий турк давлати ҳоқони Турксанф, Эрон шаҳаншоҳи Ҳусрав Ануширвон, Сўғдлар мамлакати саркардаси — Ихшид Гурек, Панжикент ҳокими — Афшин Деваштич ва Ислом нурини Мовароуннаҳрга таратиб, ерлик халқларга мусулмон динини тарғиб этган араб лашкарбошиси Қутайба ибн Муслим сиймоларини экранда жонлантиради. Ушбу фильм, Ўрта Осиё халқлари ислом динини қабул этиб, ҳидоят йўлига ўтганликларининг 1400 йиллигига бағишланади.

Нечоғлиқ мураккаб ва хайрли иш амалга оширилаётганлиги сабабли ўзбек халқининг тарихига қизиққан ташкилотлар, корхоналар, Сиз ҳурматли Ватандошларимиздан, кенг жамоатчиликдан, фильмни суратга олиш жараёнига баҳоли-қудрат, ўз улушларингизни қўшарсиз, деган умиддамиз.

ЎЗБЕКИСТОН ТАРИХ ВА МАДАНИЯТ ЁДГОРЛИКЛАРИНИ САҚЛАШ ЖАМИЯТИНИНГ БОШҚАРМАСИ.

Бизнинг ҳисоб белгимиз қуйидагича: ҳисоб рақами № 000700844, Код 734321, Тошкент шаҳри, Киров ноҳияси, уй-жой қурилиш банки.

МАНЗИЛИМИЗ: 700078, Тошкент шаҳри, Парадлар ҳиёбони, 5-уй. Телефонлар: 33-08-36, 33-66-80.

АССАЛОМУ АЛАЙКУМ, АЗИЗЛАР!

«ТУРОН» ИЖОДИЙ УЮШМАСИ

В. И. ЛЕНИН НОМИДАГИ ССЖИ ХАЛҚЛАРИ ДЎСТЛИГИ САРОЙИДА
6, 7, 8, 9, 10 МАРТ СОАТ 16.00 ВА 19.30 ДА
ХАЛҚ СЕВГАН ҚЎШИҚЧИ
Рустам ҒОЙИПОВ
БОШЧИЛИГИДАГИ
«НУР» ГУРУҲИ ИШТИРОКИДА
«ЎЗБЕГИМ ЎҒЛОНЛАРИ»
ТЕАТРЛАШТИРИЛГАН ЯНГИ КОНЦЕРТ ПРОГРАММАСИГА

ТАКЛИФ ҚИЛАДИ

КОНЦЕРТДА:
ЎЗБЕКИСТОН ССЖ ХАЛҚ АРТИСТИ
Малика АҲМЕДОВА

Сўз устаси ва киноактёр МИРЗА ХОЛМЕДОВ қатнашадилар.

Чипталар Халқлар дўстлиги саройи кассаларида соат 11.00 дан сотилмоқда.

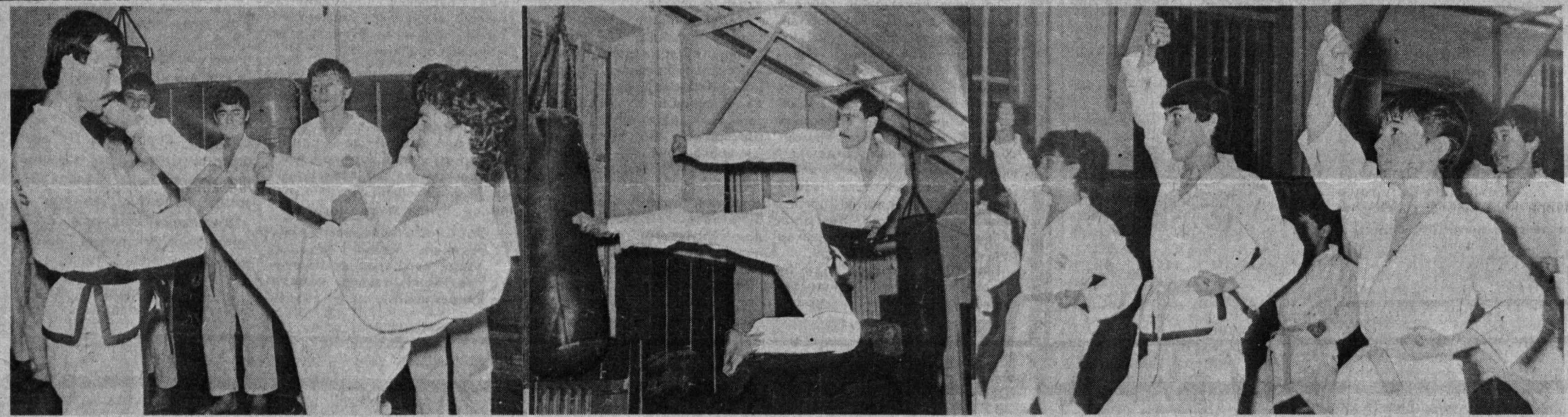

ШАРҚОНА КУРАШГА ҚИЗИҚИШ КАТТА

● ТАЭКВОН-ДО шарқона яккама-якка олишуви федерацияси тузилганлигига, умуман бу курашнинг бизга спорт тури сифатида кириб келганлигига деярли ҳеч қанча бўлгани йўқ. Шунга қарамай, таэквон-до мамлакатимизда, айниқса, республикамизда катта сурьатлар билан ривожланмоқдаки, илгаридан бор бўлган айрим спорт турларидагига қараганда бу шарқона кураш билан шуғулланувчилар сони анча ортиб кетди. Уларнинг орасидан қисқа муддат ичида Ботир Мамедов, Эдуард Ли каби халқаро ва мамлакат миқёсидаги мусобақалар ғолиблари етишиб чиқмоқда.

Чилонзор ноҳиясининг 10-даҳасида жойлашган болалар ва ўсмирлар спорт мактабида таэквон-до сирларини ўргатувчи секция иш бошлаганига яқинда икки йил тўлди. Бу ерга ўқувчи-ёшлар бўш вақтларида шарқона кураш усулларини ўрганиш мақсадида келадилар. Уларнинг орасида етти ёш ва ундан юқори бўлган турли миллат вакиллари бор. Йўриқчи Мухтор Каримов ўз шогирдларига таэквон-до усуллари билан биргаликда иродани мустаҳкамлашда асқотадиган, саломатликни сақлашга хизмат қиладиган машқларни ҳам бажонидил ўргатмоқда.

Ш. РУСТАМОВ.

СУРАТЛАРДА: ёшлар устозлари М. Каримов билан машғулот ўтказаётирлар.
Сураткаш А. АБАЛЯН.

ОЙНАИ ЖАҲОНДА

Жума *

8 ФЕВРАЛЬ

● ЎзТВ I

9.00 «Агония». Телефильм.
9.25 Ойбекнинг «Навоий» романи асосида кўп қисмли телевизион видеофильм. 8-қисм (такрор.).
10.30 «Червянка яқинидаги қишлоқ». Телефильм.
10.55 «Баҳорги олимпиада ёки хор бошлиғи». Бадиий фильм (М. Горький номли киностудия).

* * *

18.00 Янгиликлар.
18.05 «Фома ва Ерёма ҳақида». Мультфильм.
18.15 «Илк қадамлар».
19.00 «Уруғчилик: тажриба ва муаммолар».
19.30 «Ахборот» (рус тилида).
19.45 «Тандир, арча, олов...». Манзарали фильм.
20.00 «Ҳуқуқ ҳаётимизда».
20.30 «Ахборот».
20.50 «Маърифатнома».
21.30 Москва. «Время».
22.15 Алишер Навоий таваллудининг 550 йиллигига. Ойбекнинг «Навоий» романи асосида кўп қисмли телевизион видеофильм. 9-қисм.
23.25 «Экран таништиради...».
00.25 Янгиликлар.
00.35 Эртанги кўрсатувлар тартиби.

● ЎзТВ II

19.05 «Ғилон». Телефильм.
19.15 «Навоийхонлик» (рус тилида).
20.00 «Пульс». Информацион кўрсатув (рус тилида).
20.15 «Ўзгалар бахти». Бадиий фильм («Ўзбекфильм»).
21.30 ДУШАНБЕ КЎРСАТАДИ.

● МТ I

7.00 «Тонг» (120+30).
9.30 «Шайба, шайба». Мультфильм.
9.50 Ж. Гершвин. «Порги ва Бесс». Симфоник манзара. ССЖИ Давлат академик симфоник оркестри ижро этади. Дирижёр — Е. Светланов.
10.10 «...16 ёшгача ва ундан катталар».
10.55 «Дарахтлар катта эди». Бадиий фильм.
12.30 «ТСН».
12.45 Қалмиқ ССЖ Давлат «Лола» ашула ва рақс, ансамблининг концерти.

* * *

15.30 «ТСН».
15.45 «Шаҳар чеккасидаги шифохона». Йигирма серияли телевизион бадиий фильм. 20-серия.
16.45 «Онам, дадам ва мен». Ўн ойдан ўн бир ойгача бўлган болалар тарбияси.
17.15 Халқ куйлари.
17.30 «Образ».
18.15 «Тараққиёт. Ахборот. Реклама».
18.45 «ВИД» программаси.
19.00 «ТСН».
19.15 «Сеними, шошмай тур!». Мультфильм.
19.20 «Гэгмен». Олти серияли телевизион бадиий фильм премьераси. 5-серия—«Омадсиз».
19.50 М. Горький номли киностудиянинг 75 йиллигига. «Бу Пеньковда содир бўлган эди». Бадиий фильм (1957 й.).
21.30 «Время».
22.15 «ВИД» программаси.

Тунги телевидение

01.15 «Қойил!». Киноконцерт.
02.05 «Вертикаль бўйлаб пойгалар». Телевизион бадиий фильм. 1-серия (А. Довженко номли киностудия).

● МТ II

9.00 Эрталабки бадантарбия машқлари.

Ўқув программаси

9.15 «Асра ва авайла». Илмий-оммабоп фильм.
9.35, 10.35 Табиатшунослик. 2-синф. Шаҳар ва қишлоқда қишки меҳнат.
9.55, 10.55 «Асрлар қаъридан келган тўп». Илмий-оммабоп фильм.
10.05 Инглиз тили. 1-йил шуғулланаётганлар учун.
11.05 Инглиз тили. 2-йил шуғулланаётганлар учун.
11.35, 12.45 Тарих. 8-синф. XVII асрда рус маданияти.
12.05 «Илья Сельвинский. Йўл бошида». Телевизион ҳужжатли фильм.

*

13.05 «Экранда Сибирь». Киножурнал.
13.25 П. И. Чайковский номли концерт залида Н. Осипов номли академик рус халқ оркестрининг концерти.
15.00 РСФСЖ шаҳарлари телестудиялари. «Омил» (Пятигорск).
15.25 Чанғи спорти. Жаҳон чемпионати. 15 км. Хотин-қизлар. Италиядан олиб кўрсатилади.
17.30 «Уйимиз ҳам ҳувуллаб қолди...». Ҳужжатли фильм.
17.45 Мультфильмлар.
18.15 «Мейерхольд». Телевизион ҳужжатли фильм премьераси («Центрнаучфильм»).
19.15 И. Архипова ҳамда ССЖИ Давлат телерадиоси Катта симфоник оркестрининг концерти.
19.55 Спорт ҳамма учун.
20.10 Коллаж.
20.15 Россиянинг парламент хабарномаси.
20.30 Тунингиз хайрли бўлсин, кичкинтойлар!
20.45 «НЭП даврлар оша». Телевизион ҳужжатли фильм премьераси («ЛНФ»).
21.15 Бутунроссия танлови совриндори С. Лукин чалади (домра).
21.30 «Время» (сурдо таржимаси билан).
22.15 «Пароль — «Регина» меҳмонхонаси». Бадиий фильм («Ўзбекфильм»).
23.50 «Румба, вальс ва ёшлик». Фильм-концерт.
00.15 «Кекса сурнайчи». Телевизион бадиий фильм («Грузияфильм»).

● Бокс

УМИД—ЁШЛАРДАН

ҚОЗОН. Бу ерда бир неча кун давом этган бокс бўйича СССР биринчилиги ниҳоясига етди. Кутилганидек ғолибларнинг асосий қисми Қозоғистондан бўлди.

Қозондаги мусобақаларда тошкентлик боксчилар тўрт медаль (олтин, кумуш ва иккита бронза)ни қўлга киритишга муваффақ бўлдилар. Буни жуда ёмон натижа деб бўлмайди. Лекин қувонишга етарли, деб ҳам.

75 кг. вазн тоифасида барча рақибларидан устун келган Игорь Бунин мамлакат чемпиони унвонига сазовор бўлди. Артур Григорьян (60 кг) кумуш; Эркин Каримов (51 кг) ва Олег Маскаев (91 кг. дан юқори)лар ярим финалда мағлубиятга учраб, бронза медаллари билан тақдирландилар.

ДОНЕЦК. Байналмилалчи жангчи Арсенов хотира совғини учун бу ерда 1975—76 йилларда туғилган ўсмирлар ўртасида бокс бўйича бутуниттифоқ турнири ўтказилди.

Мусобақалар ниҳоясида ўзбек боксига муносиб ўринбосарлар етишиб чиқаётганлиги маълум бўлди. Тошкентлик ёш чарм қўлқоп усталари беш вазн тоифасида биринчи ва биттасида иккинчи ўринларни қўлга киритиб, команда ҳисобида ҳам биринчи бўлдилар.

Дониёр Ўролбоев (38 кг), Асатулла Аҳмедов (46 кг), Элдор Зайнуллин (52 кг), Зиёд Усмонов (57 кг), Ҳикматулла Ҳолмуҳамедов (60 кг)ларга турнирнинг бош совринлари топширилди. Рауф Аҳмедов (40 кг) иккинчи бўлди.

И. БИРБРАГЕР,
СССР спорт устаси.

Муҳаррир ўринбосари
С. Ғ. МУСАЕВ.

«ТОШКЕНТ ҚУРИЛИШ МАТЕРИАЛЛАРИ» ИШЛАБ ЧИҚАРИШ БИРЛАШМАСИ

1кв. метрнинг баҳоси 12 сўм 23 тийинлик

АКУСТИК ГИПСЛИ ПЛИТА (АГП)ЛАРНИ:

шунингдек, Чехословакияда ишлаб чиқарилган

УН—053 МАРКАЛИ УНИВЕРСАЛ (погрузчик) ЮК ОРТГИЧНИ

СОТАДИ

Қуйидаги манзилга мурожаат қилинсин: Тошкент вилояти, Оржоникидзе ноҳияси, Яланғоч қишлоғи, 2-ғишт заводи.

Пискент ип йигириш-тўқиш каноп фабрикасига берилган 796900 гача рақамлардаги 000722893-сонли йўқолган

ЛИМИТЛАШТИРИЛГАН ЧЕК ДАФТАРЧАСИ

Янгийўл ғишт заводининг йўқолган

ДУМАЛОҚ МУҲРИ
БЕКОР ҚИЛИНАДИ

Қибрай чанқовбосди ичимликлар комбинати томонидан берилган мол-транспорт ҳужжатларининг 72959-сонли йўқолган

ТОЗА БЛАНКАСИ
БЕКОР ҚИЛИНАДИ

Театр

АЛИШЕР НАВОИЙ НОМИДАГИ ЎЗБЕК ДАВЛАТ АКАДЕМИК КАТТА ТЕАТРИДА—8/II да **Алишер Навоий,** 9/II да **Концерт,** 10/II да **Оловиддиннинг сеҳрли чироғи,** (12.00), **Дон Кихот.**

ҲАМЗА НОМИДАГИ ЎЗБЕК ДАВЛАТ АКАДЕМИК ДРАМА ТЕАТРИДА—8/II да **Сабъаи сайёр** (15.00), 9/II да **Сабъаи сайёр** (15.00), 9/II да **Сабъаи сайёр** (15.00), 10/II да **Тақдир эшиги** (15.00).

МУҚИМИЙ НОМИДАГИ ЎЗБЕК ДАВЛАТ МУСИҚАЛИ ТЕАТРИДА—8/II да **Паранжи сирлари,** 9/II да **Ака-ука совчилар,** 10/II да **Дардимни айтаман, куласизми!**

АБРОР ҲИДОЯТОВ НОМИДАГИ ЎЗБЕК ДАВЛАТ ДРАМА ТЕАТРИДА—8/II да **Лақма куёв** 9/II да **Фармонбиби аразлади,** 10/II да **Купги ва қўшиқ кечаси.**

Тошкент ҲАҚИҚАТИ («ТАШКЕНТСКАЯ ПРАВДА»)

БИЗНИНГ МАНЗИЛГОҲ: 700083, ТОШКЕНТ, ЛЕНИНГРАД КЎЧАСИ, 32.

МУҲАРРИР ўринбосарлари — 335885, 325747, 325748, 337916; масъул котиб — 334808, 325353; масъул котиб ўринбосарлари — 325750; БЎЛИМЛАР: мафкура — 325778, деҳқончилик-саноат — 325647; саноат, қурилиш ва транспорт — 325749; маҳаллий Советлар ҳаёти — 325645; ижтимоий масалалар — 325556; маданият — 325767; адабиёт ва санъат — 325553; ахборот, ҳарбий-ватанпарварлик — 325733, хатлар ва оммавий ишлар —334048, 325354; жамоатчи кенгаш қабулхонаси — 334048, 325354; эълонлар бўлими — 325727.

Буюртма — 4874. Ўзбекистон Компартияси Марказий Қўмитаси нашриётининг Меҳнат Қизил Байроқ орденли босмахонаси. Тошкент шаҳри. Индекс: 64672. 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12